

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ.
Συνεδρίαση: 27/ 11.07.05.

ΘΕΜΑ 22^ο: «Έγκριση ή μη ανασκαφικής έρευνας και διατήρησης του περιβάλλου του Λευκού Πύργου Θεσσαλονίκης».

Εισηγητής: Ισίδωρος Κακούρης, Προϊστάμενος της Διεύθυνσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων.

Ο εισηγητής του θέματος, λαμβάνοντας το λόγο, αναφέρει ότι κατά τις εργασίες διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου του Λευκού Πύργου στη Θεσσαλονίκη, ήλθε στο φως ο περίβολός του. Ήταν γνωστός από απεικονίσεις. Αμέσως μετά το 1917 κατεδαφίστηκε. Ζητείται η έγκριση αποκάλυψης και διατήρησης του περιβάλλου σε όλη του την περίμετρο καθώς και η διακοπή της διαμόρφωσης ένα μέτρο πριν από την εξωτερική του πλευρά. Η φύτευση στο εσωτερικό, ανάμεσα στον περίβολο και στον Πύργο πρέπει να διατηρηθεί, διότι, αν επεκταθούν οι εργασίες, θα αποκαλυφθούν οικοδομήματα και θα ανατραπεί η μελέτη. Ο εισηγητής θεωρεί απαραίτητη την τροποποίηση της τελευταίας με την προϋπόθεση να εξασφαλιστεί η πρόσβαση των ΑΜΕΑ στον Λευκό Πύργο. Στο ισόγειο θα οργανώνονται με εποπτικό τρόπο οι πληροφορίες σχετικά με τις εκθέσεις του Πύργου, την αρχιτεκτονική του καθώς και την ιστορία της πόλης της Θεσσαλονίκης, η οποία θα αποτελέσει αντικείμενο μόνιμης έκθεσης. Με αυτόν τον τρόπο τα άτομα με αναπηρία θα έχουν πρόσβαση και στο πωλητήριο με τα βιβλία και τα έντυπα. Η τροποποίηση της μελέτης είναι απαραίτητο να εγκριθεί από την 9^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Επισημαίνει ότι δεν έχει διακοπεί το έργο της διαμόρφωσης.

Σε διευκρινιστικές ερωτήσεις του Προέδρου, ο κ. Ι. Κακούρης απαντά ότι δε θα αυξηθεί ο προϋπολογισμός του έργου πάρα πολύ. Η Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων εισηγείται θετικά για την ανασκαφική έρευνα και διατήρηση του περιβάλλου του Λευκού Πύργου Θεσσαλονίκης. Υπενθυμίζει ότι η Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων προειδοποιούσε, πριν την έναρξη των εργασιών, ότι στο συγκεκριμένο χώρο θα εμφανιζόταν ο περίβολος.

Στη συνέχεια ακολουθεί διάλογος ανάμεσα στον Πρόεδρο και στον κ. Ι. Κακούρη, σχετικά με την σκοπιμότητα της ανασκαφικής έρευνας και διατήρησης του περιβάλλου του Λευκού Πύργου της Θεσσαλονίκης.

Η κ. Σ. Πινγκιάτογλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αρχαιολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ρωτά τον κ. Ι. Κακούρη τι πρόκειται να τροποποιηθεί.

Ο κ. Ι. Κακούρης απαντά ότι έχει εγκριθεί μια μελέτη, η οποία φτάνει μέχρι την περιοχή γύρω από το Λευκό Πύργο, όπου υπάρχουν φυτεύσεις και ένα μικρό ανάχωμα. Η διατήρηση του χώρου πρασίνου αποτελεί όρο της εγκεκριμένης μελέτης. Ο περίβολος αποκαλύφθηκε περίπου στο όριο πράσινου με αποτέλεσμα η πλακόστρωση να φτάσει μέχρι ένα μέτρο πίσω από αυτόν. Γι' αυτόν το λόγο θα

χρειαστεί να πραγματοποιηθούν κάποιες μικροτροποποιήσεις και ο εσωτερικός χώρος να παραμείνει ανέγγιχτος, όπως και έχει εγκριθεί.

Σε διευκρινιστική ερώτηση της κ. Σ. Πινγιάτογλου, ο κ. Ι. Κακούρης προτείνει η ανασκαφή να παραμείνει ως έχει.

Ο Πρόεδρος ρωτά ποιος είναι υπεύθυνος για την τροποποίηση της μελέτης και ποια αρμόδια υπηρεσία κινεί το θέμα.

Ο κ. Ι. Κακούρης απαντά ότι το θέμα δεν αφορά σε τροποποίηση μελέτης, αλλά σε διατήρηση. Η αρμόδια Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων κινεί το ζήτημα.

Η κ. Ε. Τσοφοπούλου, Προϊσταμένη της 1^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, υποστηρίζει ότι από τη στιγμή που αποκαλύφθηκε το θεμέλιο δεν είναι δυνατόν να αγνοηθεί.

Ο Πρόεδρος πιστεύει ότι πρέπει να εφαρμοστεί η μελέτη, που είχε εγκριθεί από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, η οποία δεν προέβλεπε ανάδειξη στοιχείων του περιβάλλου.

Η κ. Ε. Τσοφοπούλου θεωρεί ότι το εύρημα αυτό θα αποτελέσει την αφορμή, για να βελτιωθεί η φυσιογνωμία της συγκεκριμένης περιοχής με την απομάκρυνση καταστημάτων και παραπηγμάτων.

Ο Πρόεδρος αναφέρει ότι η μελέτη εγκρίθηκε κατ' αρχήν με σκοπό τη βελτίωση του περιβάλλοντος χώρου. Δε θεωρεί ότι τα ίχνη κάποιων θεμελίων θα συμβάλουν θετικά στη βελτίωση της περιοχής.

Ο κ. Ι. Κακούρης επισημαίνει ότι πρόκειται για την ολοκλήρωση, έστω και σε θεμέλιο, της αρχιτεκτονικής ενός μνημείου. Στη συνέχεια δίνει τις σχετικές διευκρινίσεις στο Συμβούλιο για την πορεία της πλακόστρωσης χρησιμοποιώντας τα αντίστοιχα σχέδια.

Ο κ. Α. Παλιούρας, Ομότιμος Καθηγητής Βυζαντινής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, αναφέρεται με λεπτομέρειες στην ιστορία της περιοχής και του περιβάλλοντος του Σουλεϊμάν καθώς και στα αίτια καταστροφής του. Εκφράζει την άποψη ότι και ανασκαφή να διενεργηθεί στον εξεταζόμενο χώρο θα αποκαλυφθεί η υποθεμελίωση μόνο.

Η κ. Ε. Τσοφοπούλου πιστεύει ότι, εφ' όσον διατηρηθεί ο περίβολος, θα πρέπει να συνοδεύεται από ένα πάρα πολύ καλό εποπτικό υλικό προς κατανόηση των επισκεπτών.

Ο Πρόεδρος θεωρεί ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση το τυχαίο εύρημα καθορίζει τις επεμβάσεις διαμόρφωσης του χώρου.

Ο κ. Ι. Κακούρης επισημαίνει ότι η μελέτη αρχικά εγκρίθηκε με τον όρο ο χώρος γύρω από το μνημείο να επιστρωθεί με κυβόλιθους και να διατηρηθεί η ζώνη χώματος πράσινου που το περιβάλλει. Η Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων είχε προειδοποιήσει το Δήμο ότι στο συγκεκριμένο χώρο εκτείνεται το προτείχισμα, αλλά ο τελευταίος ανέλαβε το ρίσκο.

Ο Πρόεδρος ρωτά μήπως ο εργολάβος ενέργησε αυθαίρετα.

Ο κ. Ι. Κακούρης υπενθυμίζει ότι οι συζητήσεις πραγματοποιήθηκαν με τους μηχανικούς του δήμου.

Ο κ. Π. Θέμελης, Καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, έχει πειστεί για τη διατήρηση του περιβάλλοντος με τον όρο να στερεωθεί και να διαμορφωθεί κατάλληλα ο χώρος. Ζητά να διευκρινιστεί αν υπάρχει κάποιος

σοβαρός αντίλογος από πλευράς Δήμου, που θα πείσει το Συμβούλιο για την κατάχωση του περιβόλου.

Ο Πρόεδρος επισημαίνει ότι ο περίβολος βρίσκεται σε χώρο εκτός μελέτης. Το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, μολονότι γνώριζε την ύπαρξή του, δεν σχεδίασε την ανάδειξή του. Ενέκρινε τη μελέτη, αποκαλύφθηκαν τα αρχαία με τις εκσκαφικές εργασίες και στη συνέχεια συζητά για τη διατήρηση του ευρήματος. Γι' αυτό το λόγο θεωρεί ότι δεν εντάσσεται το όλο εγχείρημα σε ένα σωστό πλαίσιο σχεδιασμού.

Ο κ. Π. Θέμελης απαντά ότι τα αρχαία αποκαλύπτονται με τυχαίο τρόπο.

Ο Πρόεδρος τονίζει ότι δεν ήταν τυχαίο, αλλά γνώριζαν την ύπαρξη του περιβόλου.

Ο κ. Π. Θέμελης διαφωνεί λέγοντας ότι το υπέθεταν. Από τη στιγμή που αποκαλύφθηκε δεν είναι δυνατόν να καταχωθεί.

Η κ. Σ. Πινγιάτογλου συμφωνεί με τον κ. Θέμελη. Ο περίβολος αποτελεί ένα κομμάτι της ιστορίας, του οποίου η εικόνα πρέπει να παρουσιάζεται στον επισκέπτη μέσω του κατάλληλου εποπτικού υλικού.

Ο κ. Π. Θέμελης υποστηρίζει ότι η Αρχαιολογική Υπηρεσία προσπαθεί να βρει τη μέση οδό, διότι δε θέλει να δημιουργήσει χειρότερα προβλήματα. Γι' αυτό το λόγο δε σκάβει πιο πέρα. Κανονικά έπρεπε να αποκαλυφθεί όλος ο περίβολος και να ληφθεί μέριμνα, ώστε να αλλάξει ριζικά η μελέτη. Δέχεται να διατηρηθεί το μισό τείχος με την κατάλληλη συντήρηση και με εποπτικό υλικό. Με αυτόν τον τρόπο οι Θεσσαλονικείς θα είναι ευχαριστημένοι μ' αυτό το κομμάτι που συμπληρώνει τον πύργο.

Ο Πρόεδρος επισημαίνει ότι ο κ. Μπακιρτζής έχει ενστάσεις για το θέμα.

Ο κ. Ν. Μουρτζάς, Γεωλόγος, Διδάκτορας του Ε. Μ. Π., τονίζει ότι ο Λευκός Πύργος δεν περιβάλλεται από τον τούρκικο περίβολο τουλάχιστον από τότε που γεννήθηκε.

Ο κ. Α. Παλιούρας αναφέρει ότι θα συμφωνούσε με τον κ. Θέμελη και την κ. Σ. Πινγιάτογλου σχετικά με τη διατήρηση όλων των στοιχείων της ιστορίας, αν δεν θάβονταν τόσα αρχαία και τόσα μάλιστα βυζαντινά μνημεία.

Η κ. Σ. Πινγιάτογλου υποστηρίζει ότι στο συγκεκριμένο χώρο δεν υπάρχει λόγος να θαφτούν τα αρχαία.

Ο κ. Α. Παλιούρας πιστεύει ότι, αν πραγματοποιηθεί ανασκαφική έρευνα, θα αποκαλυφθεί η υποθεμελίωση μόνο.

Σε διευκρινιστική ερώτηση του κ. Ν. Γκιολέ, Καθηγητή Βυζαντινής Αρχαιολογίας στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, σχετικά με το ύψος των ερειπίων, ο κ. Ι. Κακούρης απαντά ότι τα αρχαιολογικά κατάλοιπα βρίσκονται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους και αποτελούν την υποθεμελίωση. Διευκρινίζει στον κ. Ν. Γκιολέ ότι θα δημιουργηθεί μια τάφος στην περιοχή της διαμόρφωσης, όπου θα φαίνεται η υποθεμελίωση. Αν η τάφος επεκταθεί σε όλη την έκταση, θα καταλήξει στη λεωφόρο Νίκης.

Ο κ. Ν. Γκιολές πιστεύει ότι η συγκεκριμένη πρόταση αποτελεί ημίμετρο.

Ο κ. Ι. Κακούρης αναφέρει ότι η αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων υποστηρίζει τη διατήρηση των αρχαιοτήτων και την κατάλληλη διαμόρφωση του χώρου έτσι, ώστε να ενταχθεί και ο περίβολος, κατάλληλα, στον ήδη διαμορφωμένο χώρο.

ЧОКР
ГЛК

Ο κ. Α. Παλιούρας προτείνει να συμπεριληφθούν στην έκθεση του μουσείου του Λευκού Πύργου ορισμένες φωτογραφίες πριν από το 1917, στις οποίες θα διακρίνεται ο περίβολος.

Ο κ. Ι. Κακούρης επισημαίνει ότι ο Πύργος έχει πλέον ένα ξεκάθαρο μουσειολογικό πρόγραμμα, το οποίο θα εισαχθεί στο Συμβούλιο με ενιαίο τρόπο.

Ο Πρόεδρος προτείνει να εφαρμοστεί η μελέτη, για την οποία είχε γνωμοδοτήσει το Συμβούλιο και είχε εκδοθεί Υπουργική Απόφαση. Το Συμβούλιο δεν πρέπει να υπόκειται στο τυχαίο και στο παρορμητικό.

Ο κ. Ι. Κακούρης πληροφορεί τα μέλη ότι η ανασκαφική έρευνα ολοκληρώνεται, εάν δεν έχει ήδη ολοκληρωθεί.

Κατόπιν όλων των προεκτεθέντων το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, αφού έλαβε υπ' όψιν του τα ανωτέρω, βάσει των οποίων δεν θίγονται αμέσως ή εμμέσως αρχαιότητες καθώς και τις διατάξεις του Ν. 3028/02 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», γνωμοδοτεί κατά πλειοψηφία:

Μειοψηφούν οι: Π. Θέμελης, Ε. Τσοφοπούλου, Σ. Πινγιάτογλου, Α. Χωρέμη, Π. Βασιλοπούλου.

Υπέρ της έγκρισης ολοκλήρωσης της ανασκαφικής έρευνας στον αποκαλυφθέντα περίβολο του Λευκού Πύργου Θεσσαλονίκης και εν συνεχεία υπέρ της διατήρησης των λειψάνων του σε κατάχωση καθώς και την εφαρμογή της μελέτης διαμόρφωσης της πλατείας του ανωτέρω μνημείου, όπως αυτή έχει εγκριθεί με την αριθμ. ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ34/67472/5349/2-3-2004 Υπουργική Απόφαση.

Ο Πρόεδρος
Χ. Ζαχόπουλος

Η Γραμματέας
Χριστίνα Κολιπέτσα

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Η Προϊσταμένη του τμήματος
της Γραμματείας ΚΑΣ

Μαρία Λαγογιάννη
Αρχαιολόγος με βαθμό Α'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Για την Προστασία του Περιβάλλοντος
και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Τριπόδων 28, Πλάκα

Τσικνοπέμπτη

στην ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ!!

23 Φεβρουαρίου 2006, στις 21:00

«Ανατολή... Εγγύς... Μέση... Άπω»

Αποκριάτικο γλέντι
με μουσική, μεζέδες, κρασί
... μασκαράδες φυσικά!!
και χορό ως το πρωί!!!

ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΕΣ, ΚΑΝΤΕ ΤΙΣ ΚΡΑΤΗΣΕΙΣ ΣΑΣ ΕΓΚΑΙΡΩΣ!!

Είσοδος: 50 € το άτομο

Τηλ. 210 3225245, εσωτ. 4, Βάσω Μονοκρούσου

Υπάρχει δυνατότητα κράτησης χώρου στάθμευσης των Ι.Χ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Αρ. Πρωτ.

1108

Ημερομηνία

5.9.05

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΕΠΙΜΕΝΙΔΟΥ 19-ΑΝΩ ΠΟΛΗ Τ.Κ 54633 Τηλ. +30.2310.260.283, Fax +30.2310.240.665, e-mail:
eethes@otenet.gr

Θεσσαλονίκη, 15 Ιουλίου 2005
Αρ. Πρ. 35

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΕΡΓΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

Κατά την τελευταία περίοδο ο Δήμος Θεσσαλονίκης εκτελεί σειρά εργασιών αναπλάσεων σε διάφορους χώρους της πόλης, ιδιαίτερα γύρω από μνημεία, ενέργειες που θεωρούμε ότι είναι ένα πολύ θετικό βήμα για τη βελτίωση της εικόνας σημαντικών χώρων – θέσεων του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης.

Αναμφίβολα μεταξύ αυτών, ο χώρος –πλατεία γύρω από τον Λευκό Πύργο, είναι εξαιρετικής σημασίας.

Ύστερα από πρόσφατη επίσκεψή μας στο μνημείο και από το δώμα του, παρατηρήσαμε τα αποκαλυμμένα τμήματα του εξωτερικού οχυρού περιβόλου που περιέβαλε τον Λευκό Πύργο, όπως αυτός διακρίνεται σε πάρα πολλά ντοκουμέντα της περιόδου του 19^{ου} και του 20^{ου} αι. Ταυτόχρονα παρατηρήσαμε ότι βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη εργασίες διαμόρφωσης του χώρου της παραλιακής ζώνης που γειτνιάζει με το μνημείο, σε απόλυτη επαφή με αυτό.

Τονίζουμε την εξαιρετική σημασία που έχει η εύρεση του εξωτερικού περιβόλου του Λευκού Πύργου, ήδη γνωστού στους ερευνητές του μνημείου και της πόλης από πάρα πολλά ιστορικά και αρχειακά στοιχεία. Είναι ένα απόλυτα ταυτισμένο τμήμα του ίδιου του συμβόλου της Θεσσαλονίκης, το οποίο ολοκληρώνει την ιστορική, αρχιτεκτονική, πολεοδομική δομή του όλου οχυρωματικού συγκροτήματος του Λ.Π.

Πιστεύουμε ότι οι αρμόδιοι του Δήμου της Θεσσαλονίκης, με την ευαισθησία που τους διακρίνει, πρέπει να τροποποιήσουν τη μελέτη ανάπτυξης της παραλιακής ζώνης-πλατείας, γύρω και μπροστά από τον Λ.Π. ακολουθώντας τα επόμενα βήματα, όπως αυτά καθορίζονται από τις διεθνείς συνθήκες και χάρτες προστασίας και ανάδειξης των μνημείων.

- Καθορισμός ζώνης προστασίας από την αρμόδια Εφορεία [ΥΠΠΟ], γύρω και έξω από τον οχυρό περίβολο, προκειμένου να εξαιρεθεί από τα έργα διαμόρφωσης που βρίσκονται σε εξέλιξη, τα οποία πρέπει να συνεχίσουν μόνον στο υπόλοιπο τμήμα του πλακόστρωτου.
- Ολοκλήρωση των ανασκαφικών ερευνών προκειμένου να προσδιορισθεί το πραγματικό δάπεδο-επίπεδο κίνησης στον χώρο μεταξύ του εξωτερικού

περιβόλου και του Λευκού Πύργου. Εξέταση δυνατότητας να υποβιβασθεί το επίπεδο-στάθμη εισόδου στον Πύργο και ενοποίηση με τον προηγούμενο χώρο.

- Ολοκλήρωση των ανασκαφικών ερευνών στην εξωτερική πλευρά του οχυρού περιβόλου, προκειμένου να διαπιστωθεί το τυχόν διασωζόμενο, πραγματικό ύψος του τείχους.
- Εκπόνηση μελέτης αναστήλωσης του μνημείου [του οχυρού περιβόλου και του χώρου μεταξύ αυτού και του Λ.Π.] και ανάδειξής του, με καθορισμό πορειών, ζωνών πρασίνου, ζωνών που θα είναι μη επισκέψιμες αλλά ορατές, σχέση - συνάφεια με τον ευρύτερο περιβάλλοντα χώρο της παραλίας.

Θέλουμε να πιστεύουμε ότι η εύρεση αυτού του σημαντικότετου τμήματος του ιστορικού συμβόλου της Θεσσαλονίκης, θα αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τους εμπλεκόμενους στη διαμόρφωση του πλακόστρωτου της παραλίας γύρω από τον Λευκό Πύργο, από πλευράς του Δήμου, ενώ θα μελετηθεί η αποκατάσταση και η ανάδειξή του από την αρμόδια Υπηρεσία του ΥΠΠΟ και θα ενταχθεί αρμονικά στην παραλιακή ζώνη.

Για τη Διοικούσα Επιτροπή

Ο Πρόεδρος

Η Γραμματέας

Βασίλης Κονιόρδος

Βιβιάννα Μεταλληνού

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ &
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Επιμενίδου 19-(546.33) Θ
τηλ.: 2310260283, fax: 2310240665
e-mail: eethes@otenet.gr

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ
ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ
ΜΝΗΜΕΙΩΝ [ΕΤΕΠΑΜ]
Θερμοπυλών 42 – (542.48) Θ

e-mail: isteriot@spark.net.gr
www.etepam.gr

ΕΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Ερμού 43 & Μενεξέ-(546.24)
www.cuth.ogr

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ
ΠΡΟΣ ΤΑ ΕΝΤΥΠΑ, ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΑ
Μ Μ Ε

Οι παρακάτω επιστημονικοί και κοινωνικοί φορείς που ασχολούνται με την προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, προκειμένου να ενημερώσουν την κοινή γνώμη της πόλης για το θέμα της Διάσωσης του Περιβάλλοντος του **Λευκού Πύργου**, μετά την πρόσφατη εξέταση του θέματος από τη Δευτεροβάθμια Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου και την επικείμενη συζήτηση στο Δήμο για την επίμαχη επίχωσή του, **θα πραγματοποιήσουν τη Δευτέρα, 29 -08- 2005 κοινή συνέντευξη τύπου** με θέμα τη ΔΙΑΣΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΑΠΟΚΑΛΥΦΘΕΝΤΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΟΧΥΡΟΥ ΠΕΡΙΒΟΛΟΥ.

Η συνέντευξη θα δοθεί στο κτίριο του ΤΕΕ-Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, οδ. Ζεϋξίδος 8, [τηλ: 2310. 234566 – γραφείο Τύπου], στην αίθουσα εκδηλώσεων του κτιρίου, 3^{ος} όροφος και ώρα 13.00 -14.30

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ &
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ
ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ
ΜΝΗΜΕΙΩΝ [ΕΤΕΠΑΜ]

ΕΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝ. Δ/ΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ &
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
Δ/ΣΗ: ΒΥΖΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΝΩΝ ΑΡΧ/ΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ, ΜΝΗΜΕΙΩΝ &
ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
Ταχ. Δ/ση: Μπουμπουλίας 20-22
Ταχ. Κώδικας: 10682
TELEFAX: 210-8201186
Πληροφορίες: Ε.Καραγεώργου
Τηλέφωνο: 2108201270
Email : protocol@dbmm.culture.gr

Αριθ. Πρωτ. 3605
Ελήφθη την 4/8/2005

Η. Μαριώ,
Χρημ/ση της
Αναστασίου Γρηγόρη
Ε

Αθήνα

1-8-2005

Αρ.Πρωτ.: ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ34/ 65162/3344

ΚΟΙΝ: 1) 9^η Εφορεία Βυζαντινών
Αρχ/των
Επταπύργιο
Τ.Κ.55401 Άγιος Παύλος
Τ.Θ.35 Θεσσαλονίκη
2) Δήμο Θεσσαλονίκης
Διεύθυνση Κατασκευών
Αρχιτεκτονικών Έργων
Τμήμα Εκτέλεσης Αρχιτεκτονικών
Έργων Αγγελάκη 13
54621 Θεσσαλονίκη.

ΘΕΜΑ: Έγκριση ανασκαφικής έρευνας και διατήρησης
του περιβάλλοντος του Λευκού Πύργου Θεσσαλονίκης.

ΑΠΟΦΑΣΗ

Έχοντας υπόψη:

- 1) Τις διατάξεις:
 - α) Του Ν.1558/85 (ΦΕΚ 137/Α/26-7-85) «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα».
 - β) Του Ν.3028/2002 «Περί προστασίας των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς».
- 2) Του Π.Δ. 191 (ΦΕΚ 146/Α/13-6-2003) «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού».
- 3) Την αριθμ.133/24-3-2004 (ΦΕΚ 527/Β/24-3-2004) απόφαση του Πρωθυπουργού και Υπουργού Πολιτισμού που αφορά στην ανάθεση άσκησης αρμοδιοτήτων στην αναπληρωτή Υπουργό Πολιτισμού Φάνη Πάλλη – Πετραλιά και στους Υφυπουργούς Γεώργιο Ορφανό και Πέτρο Τατούλη.

4) Την κήρυξη του Λευκού Πύργου ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου με την αριθμ. Υ.Α. 9963/455/20-3-1945 (ΦΕΚ 45/Β/31-3-1945).

5) Την κατά πλειοψηφία γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, όπως αυτή διατυπώθηκε κατά την αριθμ. 27/11-7-2005 Συνεδρία του.

ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΜΕ

Εγκρίνουμε από την άποψη της αρχαιολογικής νομοθεσίας την ολοκλήρωση της αρχαιολογικής έρευνας στον αποκαλυφθέντα περίβολο του Λευκού Πύργου Θεσσαλονίκης και τη διατήρηση των λειψάνων του σε κατάχωση, καθώς και την εφαρμογή της μελέτης διαμόρφωσης της πλατείας του ανωτέρω μνημείου, όπως αυτή έχει εγκριθεί, με την αριθμ. ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ34/67472/5349/2-3-2004 Υπουργική Απόφαση.

Εσωτερική διανομή: ΔΒΜΑ Β1
Γραμματεία Κ.Α.Σ.

Ο Υφυπουργός

Πέτρος Τατούλης

Ακριβές Αντίγραφο

Ο προϊστάμενος της Γραμματείας

Ελένη Σταματοπούλου

Ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων, αφού ενημερώθηκε για το θέμα της ανεύρεσης του οχυρωματικού περιβόλου του Λευκού Πύργου - του συμβόλου της Θεσσαλονίκης-, με αφορμή τη μελέτη του Δήμου Θεσσαλονίκης για τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου του μνημείου, υποστηρίζει:

α) να ολοκληρωθεί απαραίτητως η αρχαιολογική έρευνα για την πλήρη αποκάλυψη των αρχαιοτήτων και

β) να διαμορφωθεί ο περιβάλλον χώρος του μνημείου λαμβάνοντας υπ' όψιν τη γνώμη των αρμόδιων αρχαιολόγων και των άλλων ειδικών.

Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Η πρόσφατη αποκάλυψη της βάσης του οχυρού περιβόλου του Λευκού Πύργου ολοκληρώνει την ιστορική εικόνα του μνημείου, βοηθά στην κατανόηση της σύνδεσής του με το συνολικό σύστημα των τειχών της πόλης και έτσι αίρει την απομόνωση στην οποία το έχει καταδικάσει η σύγχρονη πολεοδόμηση.

Το εύρημα αυτό καθαυτό, πέρα από την ιστορική του σπουδαιότητα, διασώζει ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες μαρτυρίες σχετικά με την διαμόρφωση των παράκτιων οχυρών, την πρώιμη χρήση κανονιών (όπως αποτυπώνεται με την παρουσία κανονιοθυρίδων σε κάθε πλευρά των πολυγώνου), αλλά και την ιστορική τεχνολογία των θεμελιώσεων σε παράκτιες ζώνες (με χρήση ξύλινων σχαρών). Τα στοιχεία αυτά όχι μόνο προσθέτουν ιστορικές αξίες στο μνημείο αλλά και ως κτιριακά κατάλοιπα προσδίδουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην αρχιτεκτονική σύνθεση της επιχειρούμενης διαμόρφωσης.

Για όλους τους παραπάνω λόγους είναι απόλυτα επιθυμητό να αναδειχθούν τα αρχαιολογικά ευρήματα και να αξιοποιηθούν για τον εμπλουτισμό της ανάπλασης του περιβάλλοντα χώρου του Λευκού Πύργου με την κατάλληλη τροποποίηση της μελέτης στην περιοχή αυτή.

Η λύση της επίχωσης του περιβόλου (που αποσπάσθηκε, καθώς φαίνεται από το ΥΠΠΘ, μετά από τοπικές πιέσεις) δεν εξυπηρετεί τίποτα, καθώς δεν θίγονται ούτε κάποια συμφέροντα, ούτε ακόμη το κόστος των απαιτούμενων πρόσθετων εργασιών προβλέπεται σημαντικό λόγω της περιορισμένης έκτασης των ευρημάτων. Αντίθετα αποδεικνύει μία αντίληψη προχειρότητας και τάση εύκολου «κουκουλώματος» των όποιων δυσκολιών ανακύπτουν στα έργα, μία προσέγγιση ανεπίτρεπτη σε κάθε περίπτωση, πολύ δε περισσότερο σε βάρος της ιστορικής φυσιογνωμίας της πόλης. Η απόφαση της Δευτεροβάθμιας ΕΠΑΕ προσπαθεί, την ύστατη στιγμή, να κάνει τον Δήμο να συνειδητοποιήσει το άτοπο και άσκοπο των ενεργειών του στο προκείμενο έργο.

Καλούμε τους πολίτες της πόλης μας να υπερασπιστούν το παρόν και το μέλλον της ιστορικής μας κληρονομιάς.

Τέλος ζητούμε από τον Πρωθυπουργό και Υπουργό Πολιτισμού, που σε λίγες μέρες θα επισκεφθεί την Θεσσαλονίκη, να μην επιτρέψει αυτή την ανιστόρητη « ανάπλαση», που οι αρμόδιοι θα θεωρούσαν απαράδεκτη για την περίπτωση της Αθήνας.

 Alexandra Yerolympos

Urban Transformations in the Balkans (1820 - 1920)

Aspects of Balkan Town Planning
and the Remaking of Thessaloniki

UNIVERSITY STUDIO PRESS

Thessaloniki in 1880 by the municipal engineer A. Wernieski

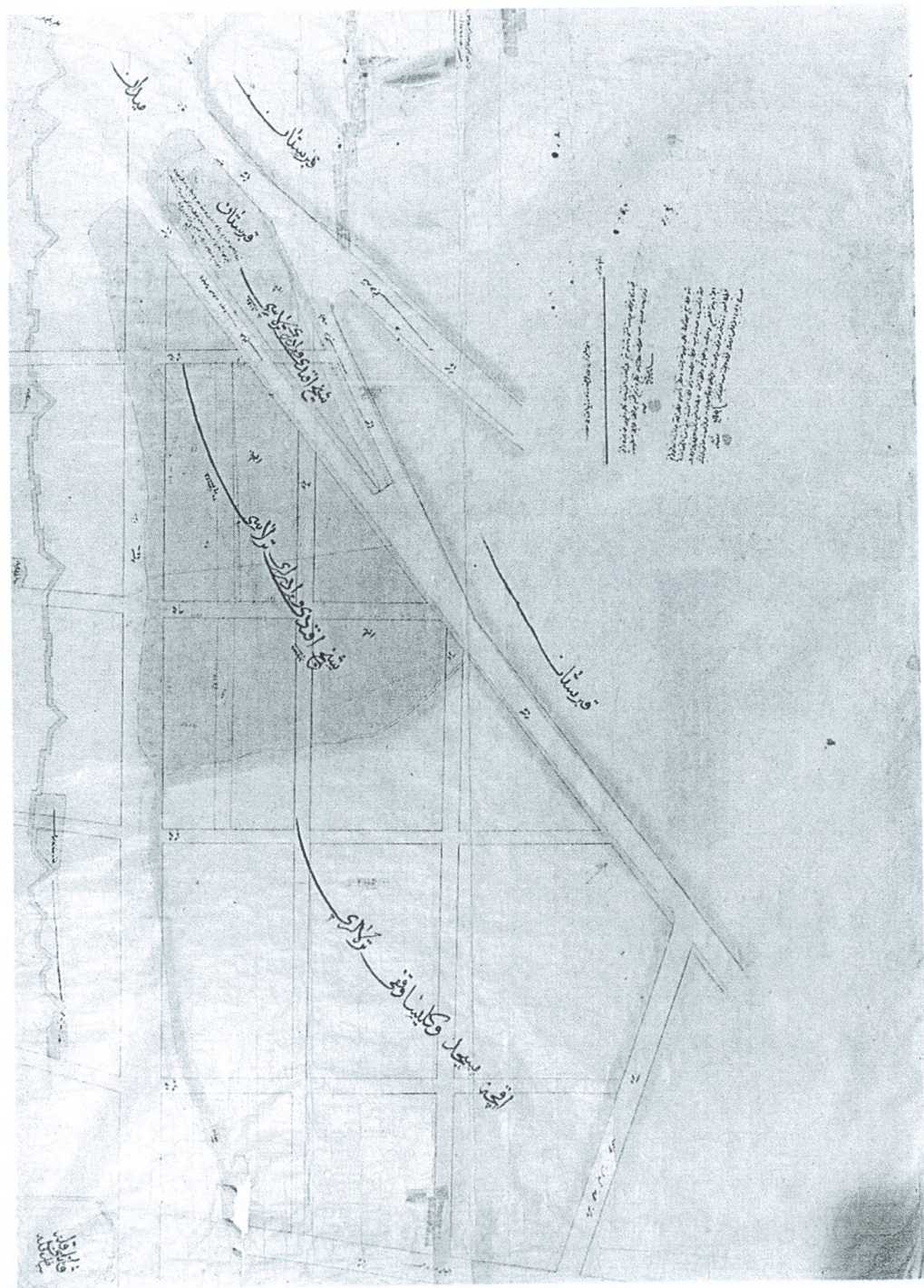

Thessaloniki in 1800, drawing by Fauvel

Thessaloniki c. 1880. New strip of land with private lots and quays. Plan of the Municipality, drawn by Antoine Wernieski, chief engineer. The sea wall, demolished in the 1870s, has been added on the plan by the author

sion of Thessaloniki and views of the Hamidiye Boulevard, 1879-1889

[illegible]

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Για την Προστασία του Περιβάλλοντος
και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Τριπόδων 28, 10558, Πλακα, Αθήνα
Τηλ. 210 3225245, 3226693 Φαξ: 210 3225240
www.ellinikietairia.gr

Αθήνα, 27 Ιουλίου 2005
Αρ. Πρωτ: 1018 / Ε.Ε.

Κύριο
Πέτρο Τατούλη
Υφυπουργό Πολιτισμού
Μπουμπουλίνας 20-22
10682 Αθήνα

Αξιότιμε κύριε Τατούλη,

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς ζητά την προσωπική σας παρέμβαση για επανεξέταση του θέματος που έχει δημιουργηθεί στη Θεσσαλονίκη, που αφορά την πρόσφατη γνωμοδότηση κατά πλειοψηφία του ΚΑΣ (συνεδρίαση 12.7.05) για κατάχωση του περιτειχίσματος του Λευκού Πύργου.

Ο περίβολος αποκαλύφθηκε κατά τις πρόσφατες εργασίες διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου του Λευκού Πύργου και είναι εξαιρετικής σημασίας και απόλυτα ταυτισμένο τμήμα του ίδιου του συμβόλου της Θεσσαλονίκης που ολοκληρώνει την ιστορική, αρχιτεκτονική και πολεοδομική δομή του όλου συγκροτήματος του Λευκού Πύργου. Η ύπαρξή του ήταν ευρύτατα γνωστή πριν αρχίσουν οι εργασίες διαμόρφωσης του χώρου.

Κύριε Υφυπουργέ, δεν είναι λίγες οι πρόσφατες γνωμοδοτήσεις του ΚΑΣ, οι οποίες μας δημιουργούν εύλογες και σοβαρές αμφιβολίες ως προς τις γνώμες που εκφέρει και διαβιβάζει προς εσάς σε σχέση με την προστασία μνημείων και της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς.

Είμαστε στη διάθεσή σας να εκθέσουμε τον προβληματισμό μας εν προκειμένω. Εν τω μεταξύ σας παρακαλούμε θερμά να επέμβετε ευεργετικά εις την συγκεκριμένη περίπτωση του Λευκού Πύργου.

Με τιμή,

Βασίλης Δωροβίνης
Αντιπρόεδρος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΕΠΙΜΕΝΙΔΟΥ 19-ΑΝΩ ΠΟΛΗ Τ.Κ 54633 Τηλ. +30.2310.260.283, Fax +30.2310.240.665, e-mail:
eethes@otenet.gr

Θεσσαλονίκη, 15 Ιουλίου 2005
Αρ. Πρ. 35

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΕΡΓΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

Κατά την τελευταία περίοδο ο Δήμος Θεσσαλονίκης εκτελεί σειρά εργασιών αναπλάσεων σε διάφορους χώρους της πόλης, ιδιαίτερα γύρω από μνημεία, ενέργειες που θεωρούμε ότι είναι ένα πολύ θετικό βήμα για τη βελτίωση της εικόνας σημαντικών χώρων – θέσεων του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης.

Αναμφίβολα μεταξύ αυτών, ο χώρος –πλατεία γύρω από τον Λευκό Πύργο, είναι εξαιρετικής σημασίας.

Ύστερα από πρόσφατη επίσκεψή μας στο μνημείο και από το δώμα του, παρατηρήσαμε τα αποκαλυμμένα τμήματα του εξωτερικού οχυρού περιβόλου που περιέβαλε τον Λευκό Πύργο, όπως αυτός διακρίνεται σε πάρα πολλά ντοκουμέντα της περιόδου του 19^{ου} και του 20^{ου} αι. Ταυτόχρονα παρατηρήσαμε ότι βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη εργασίες διαμόρφωσης του χώρου της παραλιακής ζώνης που γειτνιάζει με το μνημείο, σε απόλυτη επαφή με αυτό.

Τονίζουμε την εξαιρετική σημασία που έχει η εύρεση του εξωτερικού περιβόλου του Λευκού Πύργου, ήδη γνωστού στους ερευνητές του μνημείου και της πόλης από πάρα πολλά ιστορικά και αρχαιολογικά στοιχεία. Είναι ένα απόλυτα ταυτισμένο τμήμα του ίδιου του συμβόλου της Θεσσαλονίκης, το οποίο ολοκληρώνει την ιστορική, αρχιτεκτονική, πολεοδομική δομή του όλου οχυρωματικού συγκροτήματος του Λ.Π.

Πιστεύουμε ότι οι αρμόδιοι του Δήμου της Θεσσαλονίκης, με την ευαισθησία που τους διακρίνει, πρέπει να τροποποιήσουν τη μελέτη ανάπλασης της παραλιακής ζώνης-πλατείας, γύρω και μπροστά από τον Λ.Π. ακολουθώντας τα επόμενα βήματα, όπως αυτά καθορίζονται από τις διεθνείς συνθήκες και χάρτες προστασίας και ανάδειξης των μνημείων.

- Καθορισμός ζώνης προστασίας από την αρμόδια Εφορεία [ΥΠΠΟ], γύρω και έξω από τον οχυρό περίβολο, προκειμένου να εξαιρεθεί από τα έργα διαμόρφωσης που βρίσκονται σε εξέλιξη, τα οποία πρέπει να συνεχίσουν μόνον στο υπόλοιπο τμήμα του πλακόστρωτου.
- Ολοκλήρωση των ανασκαφικών ερευνών προκειμένου να προσδιορισθεί το πραγματικό δάπεδο-επίπεδο κίνησης στον χώρο μεταξύ του εξωτερικού

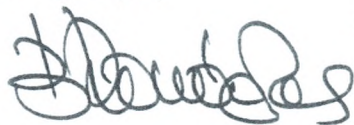
περιβόλου και του Λευκού Πύργου. Εξέταση δυνατότητας να υποβιβασθεί το επίπεδο-στάθμη εισόδου στον Πύργο και ενοποίηση με τον προηγούμενο χώρο.

- Ολοκλήρωση των ανασκαφικών ερευνών στην εξωτερική πλευρά του οχυρού περιβόλου, προκειμένου να διαπιστωθεί το τυχόν διασωζόμενο, πραγματικό ύψος του τείχους.
- Εκπόνηση μελέτης αναστήλωσης του μνημείου [του οχυρού περιβόλου και του χώρου μεταξύ αυτού και του Λ.Π.] και ανάδειξής του, με καθορισμό πορειών, ζωνών πρασίνου, ζωνών που θα είναι μη επισκέψιμες αλλά ορατές, σχέση - συνάφεια με τον ευρύτερο περιβάλλοντα χώρο της παραλίας.

Θέλουμε να πιστεύουμε ότι η εύρεση αυτού του σημαντικότερου τμήματος του ιστορικού συμβόλου της Θεσσαλονίκης, θα αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τους εμπλεκόμενους στη διαμόρφωση του πλακόστρωτου της παραλίας γύρω από τον Λευκό Πύργο, από πλευράς του Δήμου, ενώ θα μελετηθεί η αποκατάσταση και η ανάδειξή του από την αρμόδια Υπηρεσία του ΥΠΠΟ και θα ενταχθεί αρμονικά στην παραλιακή ζώνη.

Για τη Διοικούσα Επιτροπή

Ο Πρόεδρος

Βασίλης Κονιόρδος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η Γραμματέας

Βιβiana Μεταλληνού

ΣΕΛΛΑΜ
(ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ)

Προς τον Υπουργό Πολιτισμού
αξιότιμο κ. Πέτρο Τατούλη

Κοινοποίηση:
Προς τον Δήμαρχο Θεσσαλονίκης κ. Βασίλη
Παπαγεωργίου
Προς τον Υπουργό Μακεδονίας Θράκης κ.
.....Τσιαρτσιώνη

~~Υποψήφιος~~
Υπόψιν κ. Β. Κενιόρδα

Θεσσαλονίκη 20 - 07 - 2005

Κύριε Υπουργέ

Με λύπη μας πληροφορηθήκαμε από τον ημερήσιο τύπο την απόφαση του ΚΑΣ, στη συνεδρίασή του στις 12-07-05 για την κατάχωση του περιτειχίσματος του Λευκού Πύργου Θεσσαλονίκης, παρά την εισήγηση της αρμόδιας Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων για τη διατήρησή του.

Ως νεοσύστατος Σύλλογος επιστημόνων εξειδικευμένων και ευαισθητοποιημένων στη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας και ιδιαίτερα των αρχιτεκτονικών μνημείων της Θεσσαλονίκης, αισθανόμεστε την υποχρέωση και το καθήκον να σας παρακαλέσουμε να επανεξεταστεί το θέμα για να αποφευχθεί μια ενέργεια, η οποία θα είναι σε βάρος της πόλης της Θεσσαλονίκης και της ιστορίας της.

Ο Λευκός Πύργος, το σύμβολο και το περισσότερο γνωστό μνημείο της Θεσσαλονίκης, αποτελούσε τμήμα της συνολικής οχύρωσης της πόλης. Φωτογραφίες και γκραβιούρες πριν από την πυρκαγιά του 1917, δείχνουν το Λευκό Πύργο να περιβάλλεται από το περιτείχισμα. Η πυρκαγιά του 1917 και οι συγκυρίες των νεότερων χρόνων που οδήγησαν στον κακώς εννοούμενο εξωραϊσμό της πόλης, οδήγησαν στην απώλεια σημαντικότερων τμημάτων των τειχών της, που είχε ως συνέπεια την απομάνωση του Λευκού Πύργου από το φυσικό του περιβάλλον και από την ίδια την πόλη, με αποτέλεσμα το μνημείο να χάσει ένα μεγάλο μέρος του περιεχομένου και της υπόστασής του.

Οι πρόσφατες ανασκαφικές έρευνες στο πλαίσιο των εργασιών του Δήμου Θεσσαλονίκης για την ανάπλαση της παραλίας έφεραν στο φως το καταδαφισμένο κροτείχισμα. Πρόκειται για μια μνημειώδη, οκταγωνική κατασκευή, η οποία περιβάλλει το Λευκό Πύργο και η οποία παρά το χαμηλό σωζόμενο ύψος, το οποίο σε κανένα σημείο δεν είναι χαμηλότερο από τα αρχαία δάπεδα εντός και εκτός περιτειχίσματος, δίνει μια άριστη και εντυπωσιακή εικόνα του μνημειακού οχυρωματικού συνόλου και αποκαθιστά τη σχέση του Λευκού Πύργου με το περιβάλλον του.

Επειδή από την πόλη της Θεσσαλονίκης, η οποία τα τελευταία χρόνια έχει χάσει ή έχει υποβαθμίσει πολλά μνημεία της, δε λείπουν αγινείς πλακοστρωμένες εκτάσεις, επειδή δε θίγονται συμφέροντα ιδιωτών, επειδή η εφαρμοζόμενη μελέτη του Δήμου, όταν συντάχθηκε, δεν είχε στη διάθεσή της τα δεδομένα τα οποία προέκυψαν από την ανασκαφική έρευνα, επειδή δεν υπάρχουν τεχνικά προβλήματα από την εφαρμογή μιας πρότασης που θα διατηρεί και θα αναδεικνύει το περιτείχισμα και επειδή ένα τόσο σημαντικό θέμα για τις πολιτιστικές αξίες και τις ιστορικές μνήμες της Θεσσαλονίκης δεν πρόλαβε να γίνει γνωστό και δε συζητήθηκε καθόλου από τους αρμόδιους φορείς και τους κατοίκους της πόλης, σας παρακαλούμε να επανεξεταστεί το θέμα για να μη χαθεί μια μοναδική ευκαιρία για την ανάδειξη του Λευκού Πύργου και για να αποκαταστήσει ένα πλήρη δικαίωμα για τους φορείς και τους κατοίκους της πόλης, οι οποίοι έχουν ήδη αρχίσει να διαμαρτύρονται.

Για το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Εξειδικευμένων στην Αναστήλωση -
Αποκατάσταση Μνημείων

Ο πρόεδρος

21-07-05 12:09 2310257604

ZEPXIS

->2310269023

Page 01

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΣΕΛΑΜ
(ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΒΕΛΙΚΗΚΥΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ)

**ΜΕ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΧΑΝΕΤΑΙ ΜΙΑ ΜΟΝΑΔΙΚΗ
ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ ΤΗΣ
ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Ο Λευκός Πύργος, σύμβολο και το περισσότερο γνωστό μνημείο της Θεσσαλονίκης, αποτελούσε τμήμα της οχύρωσης της πόλης. Η πυρκαγιά του 1917 και οι επακόλουθες αλλαγές στην πόλη στα πλαίσια του εξωραϊσμού της, είχαν ως αποτέλεσμα ο Λευκός Πύργος να απομονωθεί και να ξεκοπεί από το περιβάλλον του. Πρόσφατες ανασκαφικές εργασίες της 9^{ης} Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων στο πλαίσιο ανάπλασης της πλατείας του Πύργου, έφεραν στο φως το προτείχισμα του γνωστό και επιβεβαιωμένο πριν από την πυρκαγιά του 1917. Πρόκειται για μια μνημειώδη και εντυπωσιακή κατασκευή οκταγωνικής κάτοψης, η οποία περιβάλλει το μνημείο και απεικονίζεται σε πολλές κάρτ - ποστάλ και γκραβούρες του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Παρά την εισήγηση της αρμόδιας Εφορίας για τη διατήρηση και ανάδειξη των ευρημάτων, το ΚΑΣ σε συνεδρίαση του στις 12 - 07 - 2005 αποφάσισε την κατάχωση του περιτειχίσματος κατά πλειοψηφία (πέντε μέλη μειοψήφησαν) ώστε να συνεχιστούν οι εργασίες ανάπλασης, με αποτέλεσμα να χαθεί η ευκαιρία ανάδειξης του μνημείου ως συνόλου.

Χρόνια τώρα οι αρχαιότητες της πόλης ανασκάπτονται και αναδεικνύονται εις βάρος ιδιωτών. Στην περίπτωση του Λευκού Πύργου δεν θίγονται ιδιωτικά συμφέροντα, αλλά σε περίπτωση κατάχωσης του περιτειχίσματος θίγεται με άμεσο τρόπο ο χαρακτήρας και η αρχιτεκτονική κληρονομιά της Θεσσαλονίκης, η οποία έχει στερηθεί μέχρι σήμερα αρκετά αξιόλογα μνημεία.

Ο Λευκός Πύργος είναι αποκομμένος από τα τείχη της πόλης, ξεκομμένος από ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της αρχικής του εικόνας, το περιτείχισμα. Σήμερα δίνεται μια σπάνια ευκαιρία στο μνημείο να αναδειχθεί και να επανασυνδεθεί με τις «μνήμες» της πόλης, με αποτέλεσμα να διδαχθούν και οι νέες γενιές την πραγματική του μορφή.

Ως Σύλλογος είμαστε αντίθετοι με την κατάχωση ενός τόσο σημαντικού τμήματος του μνημείου και μάλιστα χωρίς να ερωτηθούν οι κάτοικοι και οι φορείς της πόλης, τους οποίους και καλούμε να αγωνιστούν μαζί μας για την ανάκληση της απόφασης του ΚΑΣ και την επανεξέταση του όλου ζητήματος.

Θεσσα.

Τηλέφωνα επικοινωνίας: 2310236888
Φαξ : 2310257604

BYZANTINA

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΚΕΝΤΡΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ 20^{ος}

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1999

ISSN 1105-0772

SUMMARY

THE APOLYTIKION OF ST DEMETRIOS IN ITS DEVELOPMENT FROM THE 9th TO THE 15th CENTURY BASED ON ITS TRADITION IN THE LITURGICAL MANUSCRIPTS OF MOUNT ATHOS

The service of saint martyr Demetrius, until the 11th century possibly, consists of two Apolytikia. The short one, common for martyrs, «Ἀθλοφόρε ἄγιε» and the widely known «Μέγαν εὐρατο», which refers exclusively to St Demetrius and is characterised as the local hymn of the Church of Thessaloniki. The short common Apolytikion of the saint stops being used in liturgies after the 11th century in all probability. The time the second hymn, the particular Apolytikion of the saint, was written, has not been determined safely and precisely to date. From the examination of about 200 Greek liturgical manuscripts that are kept in libraries of Mount Athos and belong to the 9th-15th centuries, it is obvious that there are two different types of Apolytikion, at least as long as a basic point of the hymn is concerned, the subject of the verb «εὐρατο». The second line of the poetic text appears in two ways: «σὲ ὑπέρμαχον Θεσσαλονίκη» and «σὲ ὑπέρμαχον ἢ οἰκουμένη». The first type is earlier and denotes local use of the Apolytikion. When later the cult of St Demetrius extends to Constantinople and the whole empire, the Apolytikion of the saint develops further too and adapts to the new conditions that are created. This «process» has already begun at a slow rate in the 11th century and is completed in the 14th and 15th centuries. The Apolytikion of the martyr has now taken universal dimensions. The development of the Troparion of St. Demetrius is simultaneous with the spread of the cult of the patron saint of Thessaloniki. A glorious local military saint becomes «universal» and his radiance is transmitted not only to the Byzantine empire but also to the entire Balkans as well as to the entire Christian Orthodox Slavic world.

Σ. Ταμπάκη - Α. Ζόμπου-Ασημή - Α. Κλημεντίδου-Παπαδάμου

ΤΟ «ΚΑΣΤΡΟ» ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

Το σύμβολο της Θεσσαλονίκης, ο διεθνώς γνωστός Λευκός Πύργος αποτελεί εδώ και χρόνια αντικείμενο επιστημονικής έρευνας και μελέτης, καθώς πολλές από τις λεπτομέρειες της ανέγερσης, της μορφής του συγκροτήματος και της ιστορίας του δεν έχουν μέχρι σήμερα εντελώς διασαφηνισθεί. Οι πρόσφατες έρευνες κατά τη διάρκεια των εργασιών αναστήλωσης προσέφεραν αρκετά νέα στοιχεία.

Στο Αρχείο του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Αθηνών εντοπίστηκε σε έναν παλαιό φάκελο ένα σύντομο κείμενο για το Κάστρο του Λευκού Πύργου, το οποίο είναι πολύτιμο επειδή περιγράφει το σύνολο της αμυντικής κατασκευής την εποχή που αυτή στεκόταν ακόμη ακέραια στο νοτιοανατολικό άκρο των τειχών της πόλης. Το κείμενο αυτό έχει γραφεί από τον Γερμανό αρχιτέκτονα και τοπογράφο Adolf Struck, ο οποίος είχε συγκεντρώσει στοιχεία για τη μελέτη των τειχών της Θεσσαλονίκης και είχε σκοπό να τη δημοσιεύσει¹. Ο πρόωρος θάνατός του το 1911 δυστυχώς δεν του επέτρεψε να ολοκληρώσει το σημαντικό του έργο².

Το κείμενο αυτό παρουσιάζεται εδώ σε ελληνική μετάφραση.

«Ο μνημειακός πύργος που υψώνεται στη νοτιοανατολική γωνία των τειχών είναι η πιο ολοκληρωμένη και αξιόλογη κατασκευή όλης της αμυντικής εγκατάστασης. Αποτελείται από έναν κεντρικό πυρήνα, με διάμετρο κατά μέσο όρο 13 μ., ύψος 40 μ. και πλάτος τοιχοποιίας 2-3 μ. που σταδιακά από κάτω προς τα πάνω ελαττώνεται. Ομόκεντρα σε αυτόν τον κεντρικό πυρήνα και σε απόσταση περίπου 1,80 μ. υψώνεται ένας ισχυρός περιμετρικός πύργος, διαμέτρου 26 μ., πάχους τοιχοποιίας 4 μ. που μειώνεται περίπου στα 3 μ. και ύψους 35 μ., έτσι ώστε ο κεντρικός να εξέχει ακόμη 5 μ. επάνω από τον περιμετρικό. Η είσοδος βρίσκεται στην βορειοανατολική πλευρά. Ο εσωτερικός χώρος διαιρείται σε 7 ορόφους, η ανάβαση στους οποίους γίνεται μέσω θολωτής (ύψους κλειδιού πε-

1. Η πρόθεση του αυτή αναφέρεται από τον ίδιο, βλ. A. Struck, Die Eroberung Thessalonikes durch die Sarazenen im J. 904, BZ 14 (1905) 543.

2. Για τη ζωή, το έργο και τα κείμενα του A. Struck, βλ. Σ. Ταμπάκη, Από τον Πύργο του Αίματος στην Πύλη της Καλαμαριάς..., Τιμητικός τόμος για τον Σ. Κίσσα (υπό έκδοση), όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

ρίπου 3,5 μ.) κλιμακωτής ράμπας (92 σκαλοπάτια). Η ράμπα αυτή ανηφορίζει πολύ ομαλά στον χώρο μεταξύ των δύο πύργων και έχει κάτω πλάτος περίπου 1,50 μ. ενώ επάνω λόγω της μείωσης του πάχους της τοιχοποιίας περίπου 2 μ. Το ύψος της μεγάλης δακτυλίσχημης ταράτσας με πλάτος 5,50 μ. που περιβάλλει τον κεντρικό πύργο προσεγγίζεται μετά από 3 1/4 στροφές. Ο χώρος έχει μοιρασθεί με τον εξής τρόπο: κάτω, στο ισόγειο και απέναντι ακριβώς από την είσοδο, υπάρχει ένα μεγάλο θολωτό δωμάτιο με μερικούς παράπλευρους χώρους. Επάνω υψώνονται οι όροφοι, ύψους 5,5-6 μ., οι οποίοι είναι ομοιομόρφοι και αποτελούνται από ένα κυκλικό χώρο διαμέτρου περίπου 9 μ., στον οποίο εισέρχεται κανείς κατευθείαν από τη ράμπα μέσω θολωτής θύρας 2,50 μ. Από αυτόν τον μεγάλο κεντρικό χώρο που έχει οροφή με ξύλινα δοκάρια και σανίδες μικρές θολωτές θύρες οδηγούν τε μεμονωμένα πλάγια δωμάτια, που δεν είναι ποτέ μεγαλύτερα από 3x3 μ. αλλά είναι διαφορετικά διατεταγμένα στους διάφορους ορόφους, ανάλογα με τον περιορισμένο χώρο που ήταν διαθέσιμος λόγω της ράμπας μεταξύ των δύο ομόκεντρων πύργων. Αυτά τα πλάγια δωμάτια έχουν θολωτή κάλυψη και δέχονται μέσω μεγάλων θολωτών παραθύρων κατευθείαν το φως. Έτσι εξυπηρετείται για φωτισμό και ο κεντρικός χώρος, ο οποίος εξάλλου μέσω της εισόδου του φωτίζεται λίγο και από τα μικρά παράθυρα της ράμπας ανόδου. Ο υψηλότερος έβδομος όροφος βρίσκεται στο ύψος της ταράτσας του περιδρόμου και είναι ο μοναδικός όροφος που αποτελείται μόνον από τον κυκλικό κεντρικό χώρο χωρίς τα πλάγια διαμερίσματα και φωτίζεται κατευθείαν. Κάτω από το δάπεδο του εξώστη υπάρχουν τέσσερις κινστέρνες βάθους περίπου 6 μ. και πλάτους 2 μ., που έχουν φρέατα για το γέμισμα με νερό. Ο τοίχος του περιδρόμου φέρει επάλλξεις και είναι χτισμένος επάνω σε μία ζώνη εξωτερικών κηλιβάντων, που συγχρόνως έχει διακοσμητικό χαρακτήρα. Αποτελείται από μία σειρά πυκνά παρατεθειμένων, εντειχισμένων μαρμάρινων κηλιβάντων με απλή διατομή, που ενώνονται μεταξύ τους με μικρά τόξα.

Ο κεντρικός πυρήνας φέρει επίσης στεφάνη με επάλλξεις που φέρεται από έναν απλούστερο κοσμήτη. Λίγο πιο χαμηλά είχαν από τον τοίχο σε κανονικές αποστάσεις μικροί μαρμαρίνοι κηλιβαντες, που είναι μόνο διακοσμητικοί.

Μία χαμηλή κωνική σκεπή καλύπτει τον κεντρικό πύργο. Στην τοιχοποιία έχουν χρησιμοποιηθεί με εξαίρετο τρόπο λίθοι μεγάλων διαστάσεων, που περιβάλλονται από πλίνθους κυρίως στους οριζόντιους αρμούς και σπανιότερα στους κάθετους. Οι πλίνθοι έχουν τις συνηθισμένες διαστάσεις 40x32x5 εκ. Εκτός από δύο παράλληλες κατά μήκος ταινίες στην πλευρά έδρασης δεν μπόρεσα να ανακαλύψω άλλες σφραγίδες στα παραδείγματα που μου ήταν προσιτά. Οι αρμοί του κονιάματος είναι 5 εκ. Για την χαμάρα της κλιμακωτής ράμπας όπως και για τα τόξα των εσωτερικών θυρών έχουν χρησιμοποιηθεί μικρότεροι πλίνθοι (περίπου 35x30x3 1/2 εκ.), ενώ η κύρια είσοδος και τα παράθυρα στον εξωτερικό πύργο έχουν διαμορφωθεί με λαξευμένους λίθους. Σίδηρος φαίνεται

ότι έχει χρησιμοποιηθεί μόνο σποραδικά στο χτήριο. Μόνο στον κοσμήτη της στεφάνης του κεντρικού πύργου στην περιοχή του σκελετού της στέγας αναγνωρίστηκε μία στερεή αγγίστρωση με σφυρήλατο σίδηρο. Το ιδιαίτερο περιτείχισμα που περιβάλλει τον ογκώδη πύργο έχει την ίδια τοιχοδομία και είναι ίδιας προέλευσης. Αποτελείται από ένα οκταγωνικό τείχος που περιτριγυρίζει τον πύργο σε ίδιες αποστάσεις και η κάθε πλευρά του οκταγώνου είχε περίπου ... μ. μήκος. Το περιτείχισμα αυτό κατέληγε προς τον Βορρά στο τείχος της πόλης, δηλαδή στα τμήματα της τοιχοδομίας που ανήκαν στην πύλη, μαζί με τα οποία σχημάτιζε ένα σύνθετο αμυντικό σύστημα για την αναπαράσταση του οποίου δεν επαρκούν πλέον τα σωζόμενα λείψανα. Εδώ βρισκόταν η Πύλη της Ρώμης: η θέση της σημειώνεται ακόμη ακριβώς δίπλα στη σημερινή είσοδο του περιτειχίσματος του Πύργου του Αίματος και πάνω από τον δρόμο από το τετνωμένο σύρμα, το οποίο σημάδευε μετά από την κατεδάφιση αυτού του τμήματος των τειχών τα όρια της πόλης που δεν επιτρεπόταν να περάσουν οι Εβραίοι το Σάββατο. Οι δύο βόρειες πλευρές του οκταγώνου του περιτειχίσματος καταδαφίσθηκαν και αντικαταστάθηκαν μετά το 1870 από έναν ευθύγραμμο τοίχο. Ότι απομένει από το συγκρότημα στις άλλες πλευρές είναι αρκετά διαφωτιστικό. Το τείχος είχε εδώ ένα πλάτος όχι μικρότερο από 6-7 μ., το ύψος ωστόσο δεν ξεπερνούσε τα 7 μ. Σε όλο του το μήκος το περιτείχισμα απολήγει σε επάλλξεις. Σε κάθε δεύτερη γωνία του περιτειχίσματος υψώνεται ένα φυλάκιο. Αυτά είναι επίσης οκταγωνικά σε κάτοψη, με διάμετρο περίπου 4 μ. και 5 μ. ύψος. Τέσσερα παράθυρα φωτίζουν τον χώρο και μία ξεχωριστή (όχι ενωμένη με το τείχος) κλίμακα χρησιμεύει για την πρόσβαση. Τα φυλάκια έχουν σε μερικά σημεία κεραμοπλαστικά κοσμήματα: ένα σχέδιο σε σχήμα ρόδας με ομόκεντρους κύκλους, από κάτω μία πλατιά ταινία με κόσμημα μαιάνδρου (εικ....). Η οξυκόρυφη πλαισίωση των παραθύρων προστέθηκε αργότερα, στην τουρκική εποχή. Επίσης νεότερης προέλευσης είναι και οι οξυκόρυφες σκεπές.

Όλο το συγκρότημα έχει αναμφισβήτητα τον χαρακτήρα ενός κάστρου. Δεν κατασκευάστηκε ως άμεσο τμήμα των τειχών της πόλης. Είχε με την ιδιαίτερη στερεότητα, με την απλοχωριά του πύργου, με το περιτείχισμα την αυτόνομη σημασία ενός κάστρου και ως τέτοιο πρέπει να το βλέπουμε. Η τουρκική επιγραφή, τοποθετημένη επάνω από την πύλη της εισόδου, αναφέρει ότι ο Πύργος, που φέρει το όνομα Burdscha Essed δηλαδή Πύργος του Λέοντος, επισκευάστηκε από τον Σουλεϊμάν (τον Μέγα) το έτος ... Η υπόθεση που εδώ και λίγο καιρό με απασχολεί, ότι το συγκρότημα οφείλει την κατασκευή του στην εισβολή των Τούρκων, αναιρείται από αυτήν την πληροφορία. Ανακαινιστής και όχι ιδρυτής υπήρξε ο Τούρκος Σουλτάνος.

Μόνον ο τρόπος δομής μας παραπέμπει σε γενοιάτικη-βενετσιάνικη προέλευση. Το συγκρότημά μας αντιστοιχεί σε όλα τα μέρη του και ως προς τον χαρακτήρα του με το σημαντικά μεγαλύτερο Rumili Hissar στην ευρωπαϊκή ακτή

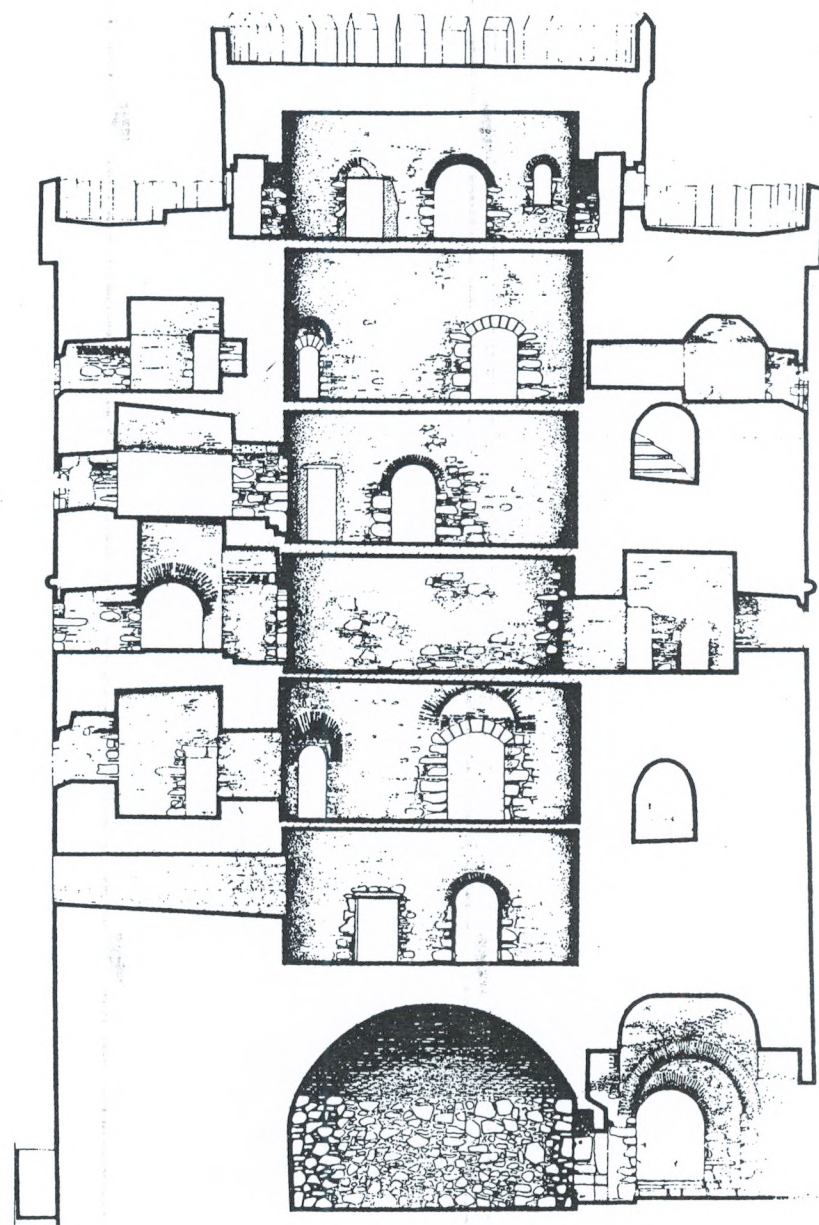
του Βοσπόρου, για το οποίο γνωρίζουμε με βεβαιότητα ότι χτίστηκε από Βενετσιάνους μαστόρους για τον Σουλτάνο... το έτος... λίγο καιρό μετά από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης συγχρόνως με το Anadoli Hissar που βρίσκεται στην απέναντι ασιατική ακτή. Για τη Θεσσαλονίκη εξάλλου, όπως είδαμε παραπάνω στην σελ. ..., υπάρχει η παράδοση περίπου την ίδια εποχή για έντονη οικοδομική δραστηριότητα των Βενετσιάνων, οι οποίοι μόλις (1424) είχαν αναλάβει τη νέα τους κτίση. Μερικές τουρκικές επιθέσεις είχαν προηγηθεί και έτσι είχαν ικανή αιτία να φοβούνται την εκδίκηση του Σουλτάνου. Ξεκίνησαν λοιπόν αμέσως με την ενίσχυση και την επέκταση των αμυντικών έργων. Τότε χτίστηκε ο ισχυρός πύργος Σαμαριά στον οποίο εγκαταστάθηκαν μία βενετσιάνικη φρουρά και ένας καστελλάνος. Βρισκόταν στην όχθη της θάλασσας και περιβάλλονταν από ένα ιδιαίτερο περιτείχισμα ονόματι Τσερέμπουλον, από το οποίο ο Πάολο Λορεντάνο και ο Αντρέα Δούκα, μετά την εισβολή των Τούρκων στην πόλη, πήδηξαν στις γαλέρες και ξεκίνησαν τη φυγή τους.

Όλα αυτά τα ιστορικά γεγονότα ταιριάζουν με τον καλύτερο τρόπο στο συγχρόνημα του πύργου μας κυρίως λόγω της ευρυχωρίας του που εξηγείται μόνο με την εγκατάσταση ενός στρατιωτικού σώματος, όπως τότε πράγματι συνέβη. Εκτός από τον Πύργο Σαμαριά ανεγέρθηκαν εκείνη την εποχή και άλλοι δύο πύργοι παρόμοιας τοιχοδομίας, ο Πύργος Κουσακλί-Κουλέ (βλ. σελ. ...) που σώζεται ακόμη και ο νοτιοδυτικός γωνιακός πύργος των θαλάσσιων τειχών (βλ. σελ. ...) που έχει ήδη κατεδαφισθεί.

Δεν μπόρεσε για πολύ καιρό να χαρεί η Βενετία τη νέα της κτίση. Όταν τον Σεπτέμβριο του 1430 κλείστηκε η ειρήνη η Θεσσαλονίκη είχε κοστίσει στην Δημοκρατία 700.000 δουκάτα. Οι νικηφόροι Γενίτσαροι που έλαβαν ιδιαίτερα προνόμια μετά από την Άλωση και αμοιφθηκαν με μεγάλες ιδιοκτησίες στην Πάνω Πόλη, εγκαταστάθηκαν και στον Πύργο Σαμαριά, ο οποίος πήρε από αυτούς το όνομα Πύργος των Γενιτσαρών. Τα αιματηρά γεγονότα του Ορτά... τα οποία μας παραδίδει... του έδωσαν το όνομα Κανλι-Κουλέ, που έφερε μέχρι πριν από λίγα χρόνια. Την εποχή της Τουρκοκρατίας ο Πύργος του Αίματος χρησίμευσε επίσης ως κάστρο. Στο πλατύ τείχος του περιβόλου είχαν τοποθετηθεί μερικά πυροβόλα (βλ. σελ. ...). Αργότερα μετατράπηκε σε φυλακή. Τελευταία χρησιμοποιούνται οι χώροι του ως στρατιωτικές αποθήκες και υπάρχει η πρόθεση να χρησιμοποιηθεί ως πύργος της πυροσβεστικής υπηρεσίας.

...Η Διοίκηση έβγαλε ένα διάταγμα, σύμφωνα με το οποίο απαγορεύτηκε με τιμωρία Metdschidie η χρήση του ονόματος Πύργος του Αίματος, και το αντικατέστησε με το όνομα Λευκός Πύργος (λόγω του άσπρου βαφίματός του)»

Η περιγραφή αυτή του κάστρου του Λευκού Πύργου είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα. Προσφέρει νέα και άγνωστα στοιχεία για τον ίδιο τον Πύργο και κυρίως για το περιτείχισμά του, το οποίο είχε κατεδαφισθεί από τους Τούρκους

Σχ. 1. Τομή του Λ. Πύργου στον άξονα ΒΑ-ΝΔ.

και το γνωρίζουμε από παλαιές φωτογραφίες (εικ. 1).

Αξιοσημείωτος είναι ο τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας του κειμένου αντιλαμβάνεται και εξηγεί τα δομικά στοιχεία του Πύργου: ένας κεντρικός κυλινδρικός πυρήνας που χωρίζεται σε ορόφους περιβάλλεται από έναν ομόκεντρο περιμετρικό και χαμηλότερο κυλινδρικό πύργο (σχ. 1). Στον δακτύλιο μεταξύ του εξωτερικού και του εσωτερικού πύργου ανηφορίζει ελικοειδώς με ελαφριά κλίση μία κλιμακωτή ράμπα με 92 σκαλοπάτια (εικ. 2) και στο ύψος κάθε ορόφου σχηματίζονται μικρά πλάγια δωμάτια με διαφορετική διάταξη ανάλογα με τον διαθέσιμο χώρο. Οι τοιχοποιίες των δύο κυλίνδρων έχουν χαμηλά μεγαλύτερο πλάτος, το οποίο μειώνεται σταδιακά καθ' ύψος, ενώ αντίστοιχα το πλάτος της ράμπας αυξάνει καθώς ανηφορίζει.

Οι μετρήσεις που παραθέτει ο συγγραφέας του κειμένου παρουσιάζουν μερικές μετρικές αποκλίσεις από τις πραγματικές διαστάσεις κυρίως των επί μέρους στοιχείων του μνημείου έτσι όπως τις γνωρίζουμε σήμερα μετά την τοπογραφική και λεπτομερή αρχιτεκτονική αποτύπωση κατά τις τελευταίες εργασίες στο μνημείο³. Οι διαφορές στις εξωτερικές μετρήσεις του απέχουν ελάχιστα από τις πραγματικές. Την εποχή που γράφεται το κείμενο ο Πύργος χρησιμεύει ως στρατιωτική αποθήκη. Πιθανότατα λοιπόν οι χωροί στο εσωτερικό του δεν ήταν εύκολα προσβάσιμοι και οι τουρκικές αρχές δεν θα έδιναν άδεια για μία προσεκτικότερη και συστηματική μέτρηση. Σήμερα εξ' όλλου δεν είναι γνωστές όλες οι επεμβάσεις που μπορεί να αλλοίωναν τότε τη μορφή των χώρων εσωτερικά λόγω των χρήσεων του Πύργου κατά την Τουρκοκρατία.

Η περιγραφή της τοιχοδομίας, της μορφής, των χώρων και των αρχιτεκτονικών στοιχείων του Λευκού Πύργου ανταποκρίνεται εντελώς στα πραγματικά στοιχεία, έτσι όπως τα γνωρίζουμε σήμερα μετά από τις τελευταίες αναστηλωτικές εργασίες.

Η αναφορά σε δεξαμενές ύδατος κάτω από το δάπεδο του εξώστη στον τελευταίο όροφο είναι ενδιαφέρουσα. Κινστέρνες στο εσωτερικό του Πύργου αναφέρονται και από τον Evliya Celebi⁴ και μάλλον πρόκειται για τις ίδιες. Το δάπεδο του εξώστη ανυψώθηκε με τσιμεντένια επίστρωση σε προηγούμενη χρήση του μνημείου, η οποία δεν αφαιρέθηκε κατά τις εργασίες⁵. Σε μελλοντική έρευνα ίσως θα αποκαλυφθούν οι κινστέρνες αυτές, οι οποίες πρέπει να ανοίγονται μέσα στην τοιχοποιία μεταξύ του πυρήνα και του εξωτερικού πύργου.

Αναφέρεται ότι η κάλυψη του κεντρικού πύργου γίνεται με χαμηλή κωνική σκεπή. Οι μικροί μαρμάρινοι κηλίδαντες που έχουν λίγο πιο χαμηλά από τον

κοσμήτη των επάλξεων (εικ. 3) καθώς και τα σιδερένια άγγιστρα που παρατηρήθηκαν από τον Α. Struck στο σημείο αυτό δείχνουν ότι και ο εξώστης πρέπει να έφερε αντίστοιχα κάποια στέγη. Με τέτοια στέγη απεικονίζεται ο Λευκός Πύργος σε ορισμένα παλαιά χαρακτηριστικά (εικ. 4) αλλά δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς αφαιρέθηκε η κάλυψη αυτή. Ίσως αυτό συνέβη μετά την κατάργηση των φυλακών σε κάποια από τις εργασίες εξωραϊσμού του μνημείου και της περιοχής. Την εποχή που γράφεται το κείμενο αυτό ο Λευκός Πύργος χρησιμεύει ως αποθήκη του τουρκικού στρατού.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και σημαντική είναι η περιγραφή του περιτειχίσματος του Λευκού Πύργου για το οποίο υπάρχουν έως τώρα λίγες μαρτυρίες, κυρίως από παλαιές φωτογραφικές απεικονίσεις πριν από την κατεδάφισή του, η οποία τοποθετείται γενικά από τους ερευνητές στις αρχές του 20ού αι.⁶. Πληροφορίες του τοπικού τύπου ωστόσο διευκρινίζουν τη στιγμή αυτής της καταστροφής. Φαίνεται ότι το περιτείχισμα του Λευκού Πύργου άρχισε να κατεδαφίζεται το 1906, μόλις τελείωσε η ανέγερση του γνωστού Θεάτρου του Λευκού Πύργου στην θέση όπου είναι και σήμερα το νέο θέατρο, έτσι ώστε να διαμορφωθεί όλη η περιοχή ως χώρος αναψυχής των κατοίκων της πόλης. Σύμφωνα και πάλι με τον τοπικό τύπο οι εργασίες ολοκληρώθηκαν το 1909⁷.

Ο Λευκός Πύργος ήταν κτισμένος δίπλα στη συμβολή του θαλάσσιου και του ανατολικού τείχους της πόλης στο εσωτερικό ενός περιβόλου. Κατά τη διάρκεια των στερεωτικών και αναστηλωτικών εργασιών δεν βρέθηκαν ίχνη στην εξωτερική τοιχοποιία του που να δείχνουν ότι ήταν ο ίδιος ενσωματωμένος στη γωνία των τειχών της πόλης ή ότι είχε άμεση επαφή με το περιτείχισμα. Η ύπαρξη ενός χαμηλού οχυρωματικού περιβόλου σε μικρή απόσταση από το μνημείο ήταν σχεδόν αναγκαία για την καλύτερη άμυνα.

Οι εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης ξεκίνησαν το 1983 και ολοκληρώθηκαν το 1987. Τη θερινή περίοδο του 1986 στον περιβάλλοντα χώρο του μνημείου έγινε εκσκαφή για την εγκατάσταση του αποχετευτικού δικτύου της πόλης. Κατά τη διάρκεια της εκσκαφής αυτής αποκαλύφθηκαν δύο τμήματα παλαιάς τοιχοποιίας προς την πλευρά της λεωφόρου Νίκης. Το πρώτο εντοπί-

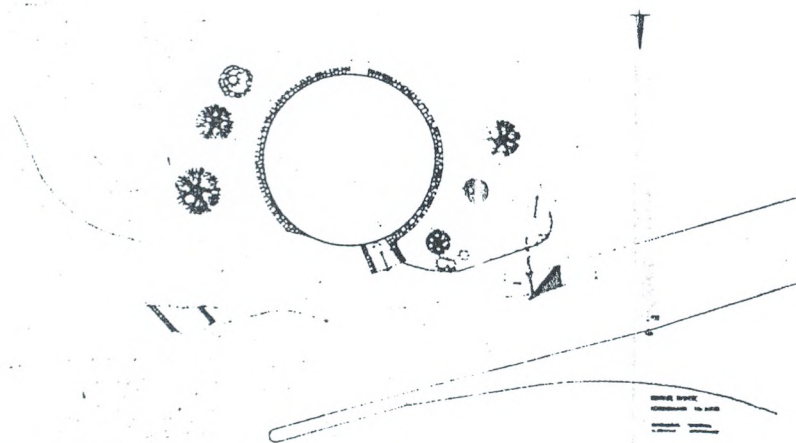
3. Βλ. Α. Κλημεντίδου-Παπαδάμου - Α. Ζόμπου-Ασημή, *Λευκός Πύργος Θεσσαλονίκης*, Τεχνική Περιοδική Έκδοση, Αναστήλωση - Συντήρηση - Προστασία Μνημείων και Συνόλων, τ. Γ', Αθήνα 1993, σ. 138-141, για τα σχέδια που έγιναν, την περιγραφή και τις διαστάσεις του μνημείου.

4. Βλ. Ν. Μοσχόπουλος, 'Η Έλλάς κατά τον Έβλιά Τσελεμπή', *ΕΕΒΣ* 16 (1940) 333.

5. Βλ. Α. Κλημεντίδου-Παπαδάμου, - Α. Ζόμπου-Ασημή, *ό.π.*, σ. 149.

6. Βλ. Χ. Μπακιρτζής, 'Η θαλάσσια οχύρωση της Θεσσαλονίκης, *Βυζαντινά* 7 (1975) 303 και Χ. Μαυροπούλου-Τσιούμη, *Η αναστήλωση των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων στη Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 134. Το έτος 1911 ως χρόνο καταστροφής του περιτειχίσματος αναφέρει ο L. Abastado, *Salonique, ce qu'elle fut, Salonique* 1918, σ. 119-122. Προσθέτει επίσης ότι αφορμή στάθηκε η επίσκεψη του Σουλτάνου Μεχμέτ Ε' στην Θεσσαλονίκη. Αξιοσημείωτη είναι ακόμη η αναφορά του συγγραφέα στον Α. Struck, του οποίου ακολουθεί την άποψη για χρονολόγηση του Λευκού Πύργου στην εποχή της Βενετοκρατίας.

7. Για τις πληροφορίες από τις τοπικές εφημερίδες, βλ. Κ. Τομανάς, *Χρονικό της Θεσσαλονίκης, 1875-1920*, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 136, όπου και φωτογραφία του Λευκού Πύργου μετά την κατεδάφιση του περιτειχίσματος, και σ. 151.

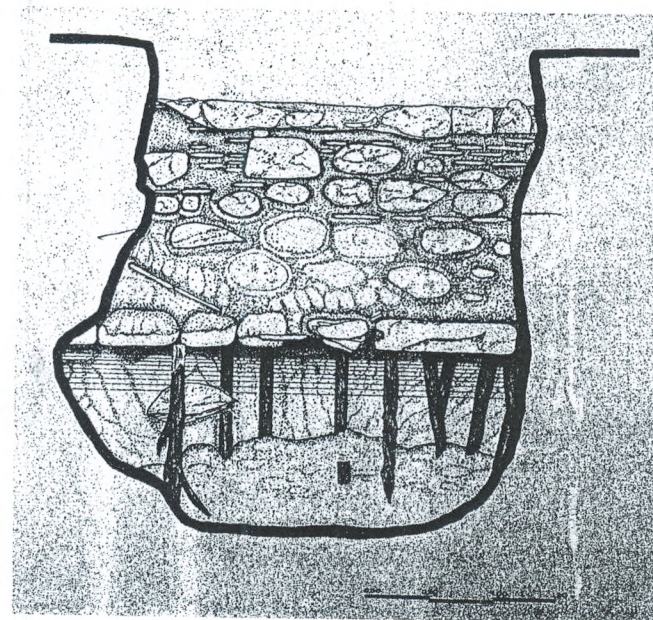

Σχ. 2. Κάτοψη με τις θέσεις των δύο ανασκαφικών τομών ΒΑ και ΒΔ του Λευκού Πύργου.

σθηκε βορειοανατολικά του μνημείου και το δεύτερο βορειοδυτικά (σχ. 2).

Το προς Α τμήμα της τοιχοποιίας βρέθηκε σε βάθος 3 μ. κάτω από τη στάθμη του δαπέδου του ισόγειου του Λευκού Πύργου και έχει πλάτος 6,40 μ. Θεμελιώνεται σε παράλληλες σειρές ξύλινων πασσάλων διατομής 10x13 εκ., μήκους από 1 έως 1,7 μ. με σφηνοειδή απόληξη στο κάτω άκρο τους. Οι πασσαλοί αυτοί είναι τοποθετημένοι σε τακτές αποστάσεις ανά 0,55 μ. περίπου μεταξύ τους (σχ. 3). Η θεμελίωση αυτή ενδείκνυται για υγρά και βαλτώδη εδάφη. Ακριβώς πάνω από τους πασσάλους υπάρχει παχύ στρώμα κουρασσανιού και ακολουθεί λιθοδομή⁸. Το τμήμα της τοιχοποιίας που διατηρείται είναι αργολιθοδομή (εικ. 5) που δομείται με μεγάλους λίθους ανάμεσα στους οποίους παρεμβάλλονται πλίνθοι. Η εξωτερική της όψη διατηρεί το κυρτό αρμολόγημα στα χαμηλά της τμήματα. Σε ύψος 2,50 μ. πάνω από τους πασσάλους της θεμελίωσης το πλάτος μειώνεται και από τις δύο παρυφές της γύρω στα 0,5 μ. Έχει παρατηρηθεί ότι στην οχυρωματική αρχιτεκτονική το κατώτερο τμήμα των τειχών κτιζόταν με ιδιαίτερη φροντίδα, το δε εύρος της τοιχοποιίας στη θεμελίωση ήταν πολύ μεγαλύτερο από ότι στην ανωδομή για λόγους ασφάλειας, επειδή έτσι η διάνοιξη από έξω ορυγμάτων στα θεμέλια γινόταν πολύ δύσκολη αν όχι αδύνατη.

8. Ίδιας κατασκευής είναι και τμήμα του θαλάσσιου τείχους, που εντοπίστηκε παλαιότερα κοντά στον Λευκό Πύργο, στην οδό Π. Μελά και Δημ. Γούναρη. βλ. Χ. Μπακιρτζής, ό.π., σ. 295.

Σχ. 3. Τομή τμήματος του περιτειχίσματος με τη θεμελίωση και την πασσαλόπληξη.

Το τμήμα της τοιχοποιίας που βρέθηκε βορειοδυτικά του Λευκού Πύργου έχει αντίστοιχα χαρακτηριστικά με τα προαναφερθέντα⁹.

Τα ευρήματα αυτά υπήρξαν η αφορμή μίας πρώτης έρευνας για το περιτείχισμα του Λευκού Πύργου. Συγκεντρώθηκε φωτογραφικό υλικό το οποίο καλύπτει σχεδόν ολόκληρη την περίμετρο του οχυρωματικού περιβόλου και με βάση αυτό έγιναν αρχικά οι παρατηρήσεις που ακολουθούν¹⁰.

Ο περίβολος ήταν πολυγωνικός και οι γωνίες του με Ν, ΝΑ και ΒΔ προσανατολισμό ήταν ενισχυμένες με πυργίσκους. Στην απόληξή του είχε επάλλξεις και θα πρέπει να υπήρχε και εσωτερικός περιδρόμος.

Από τις φωτογραφίες φαίνεται ότι ο οχυρωματικός περίβολος είχε οκταγωνική κάτοψη (εικ. 6) με μεγαλύτερες πλευρές τη βόρεια, όπου βρισκόταν και η είσοδος του, και τις δύο γειτονικές προς αυτήν πλευρές με ΒΑ και ΒΔ προσανα-

9. Για τις θεμελίώσεις αυτές καθώς και τις σχετικές έρευνες της θεμελίωσης του Λευκού Πύργου και τις γεωτρήσεις του υπεδάφους γενικά της περιοχής, βλ. επίσης Σ. Τσάτσος - Α. Ζόμπου-Ασημή - Α. Κλημεντίδου-Παπαδάμου - Α. Μ. Μάνου-Ανδρεάδου, Λευκός Πύργος: Γεωτεχνική Θεώρηση & Έρευνα της θεμελίωσης του μνημείου, Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Γεωτεχνικής Μηχανικής, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 365-372, σχ. 1-5.

10. Σύνοψη αναφορά σε Α. Ζόμπου-Ασημή - Α. Κλημεντίδου-Παπαδάμου, Λευκός Πύργος-οχυρωματικός περίβολος και νέα στοιχεία, 7ο Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Αθήνα 1987, σ. 30-31.

τολισμό. Οι υπόλοιπες πέντε πλευρές του οκταγώνου θα πρέπει να ήταν όμοιες. Αν αριθμηθούν από το 1 μέχρι το 8 οι γωνίες του, ξεκινώντας από την ανατολική γωνία της βόρειας πλευράς, στην πλευρά 1-2 διακρίνονται εννέα επάλξεις με τη δέκατη να διαμορφώνει τη γωνία. Οι τέσσερις όμως από αυτές φαίνεται καθαρά ότι είναι μεγαλύτερης διάστασης από ότι οι υπόλοιπες. Προφανώς αυτό είναι αποτέλεσμα κάποιας επιδιόρθωσης ενώ ο αρχικός τους αριθμός θα πρέπει να ήταν δεκατέσσερις.

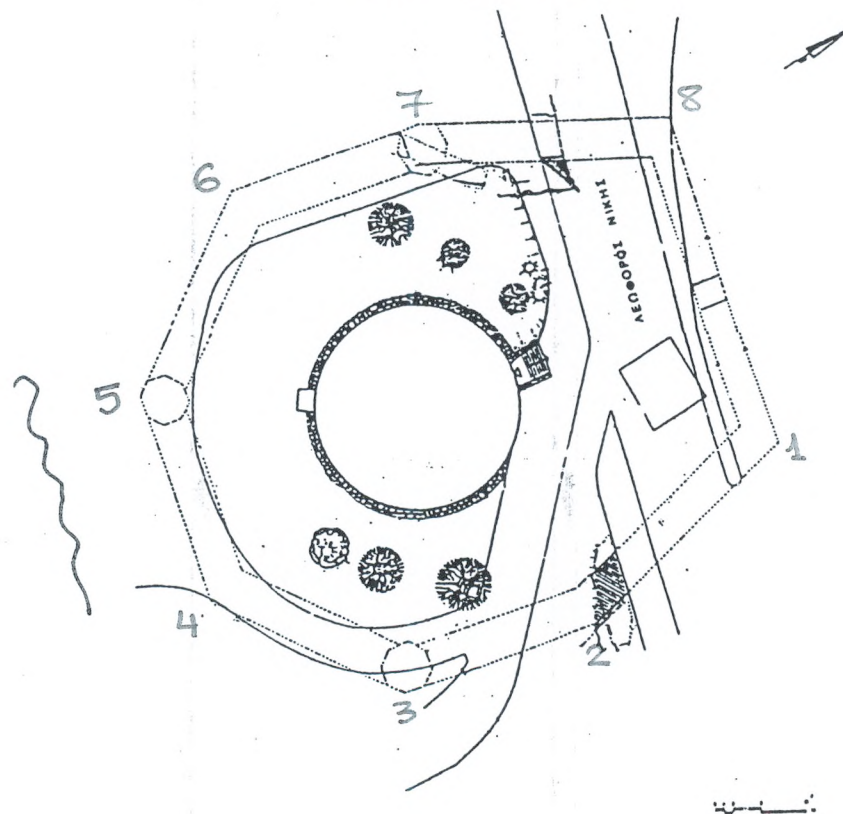
Από τη γωνία 2 έως τον πυργίσκο της γωνίας 3 διακρίνονται εννέα επάλξεις. Στην πλευρά 3-4 υπάρχουν και πάλι εννέα επάλξεις με τη δέκατη να σχηματίζει τη γωνία. Από τη γωνία 4 έως τον πυργίσκο της γωνίας 5 οι επάλξεις είναι εννέα. Από τη γωνία 5 έως την 6 είναι και πάλι εννέα με τη δέκατη να σχηματίζει τη γωνία 6. Από τη γωνία 6 έως τον πυργίσκο της γωνίας 7 οι επάλξεις είναι επίσης εννέα. Στην πλευρά 7-8 οι επάλξεις είναι δεκατέσσερις όπως και στην πλευρά 1-2. Στη βόρεια πλευρά 8-1 δεν στάθηκε δυνατή η καταμέτρησή τους. Στη φωτογραφία διακρίνονται καθαρά δεκατρείς επάλξεις αλλά σίγουρα υπάρχουν περισσότερες από αυτές. Συνεπώς οι πέντε πλευρές του οκταγωνικού περιβόλου έχουν το ίδιο μήκος, ενώ οι τρεις πλευρές είναι μεγαλύτερες και κυρίως η βόρεια από αυτές που περιελάμβανε και την είσοδο και της οποίας η χάραξη ήταν παράλληλη με τη χάραξη της παραλιακής λεωφόρου Beyaz Kule που περνούσε ακριβώς από μπροστά της (εικ. 7). Στη βόρεια πλευρά διακρίνονται και άλλα ανοίγματα, τουλάχιστον τέσσερα στον αριθμό, η δε είσοδος του περιβόλου φαίνεται να βρίσκεται στον ίδιο άξονα με την είσοδο του Πύργου.

Οι τρεις πυργίσκοι που ήταν όμοιοι μεταξύ τους ενίσχυαν την προς τη θάλασσα άμυνα του περιβόλου. Οι πυργίσκοι συνδεόταν οργανικά με τον περίβολο, δηλαδή οι δύο πλευρές τους ήταν τμήματα των γειτονικών προς αυτές πλευρών του περιβόλου. Είχαν οκταγωνική κάτοψη διότι η πολυγωνική τους μορφή άντεχε στα χτυπήματα και στα εχθρικά βλήματα, τα οποία πέφτοντας σε μία εξέχουσα γωνία αναπηδούσαν χάνοντας μέρος της καταστρεπτικής τους δύναμης.

Κάθε πυργίσκος θα πρέπει να είχε δική του είσοδο και ορόφους στο εσωτερικό. Σε κάθε πλευρά της ανωδομής υπήρχε ένα τοξωτό παράθυρο. Στο μέσον και κάτω από κάθε παράθυρο υπήρχε κυκλική οπή διαμορφωμένη με τούβλα κτισμένα ακτινωτά, όμοια με οπή που υπάρχει και σήμερα στη βάση του Λευκού Πύργου.

Το ύψος των πυργίσκων υπερέβαινε το ύψος των επάλξεων, η κάλυψή τους γινόταν με ημισφαιρική ξύλινη στέγη καλυμμένη με μολύβι και στην κορυφή τους υπήρχε ορειχάλκινη οθωμανική ημισέληνος.

Ο οχυρωματικός περίβολος για λειτουργικούς λόγους θα πρέπει να έφερε εσωτερικό περιδρόμο ο οποίος μάλιστα σε μερικά σημεία να ήταν και διπλός. Θα υπήρχε δηλαδή ένα επίπεδο κινήσεως πολύ κοντά στις επάλξεις που χρησί-

Σχ. 4. Αναπαράσταση της κάτοψης με το περιτείχισμα.

μευε για την άμυνα και σε χαμηλότερη στάθμη δεύτερο επίπεδο για την επικοινωνία και κυκλοφορία στο περιτείχισμα.

Η δόμηση του περιβόλου, των πυργίσκων και των επάλξεων ήταν από δόμους ελαφρά λαξευμένους και πλίνθους ενδιάμεσα. Οι επάλξεις είχαν δικλινείς απολήξεις και κάλυψη με πλίνθους όμοιες με τις επάλξεις του πυργίσκου του Λευκού Πύργου.

Μέσα στον περίβολο υπήρχε ένα τέμενος, ένα κτήριο με τετραγωνισμένη βάση και οκταγωνική ανωδομή (εικ. 8). Η μετάβαση από το τετράγωνο στο οκτάγωνο δημιουργούσε τριγωνικούς εξώστες με κουπαστή που έφερε διακοσμητικά στοιχεία στις γωνίες. Οι διαστάσεις του τέμενους, το εμβαδόν και το ύψος είναι μεγαλύτερες από αυτές των πυργίσκων, η δε κάλυψή του γινόταν με ξύλινη ημισφαιρική στέγη σκεπασμένη με μολύβι. Το τέμενος βρισκόταν μέσα στον περίβολο αριστερά της εισόδου, μεταξύ της πύλης και του Πύργου. Ο Εν-

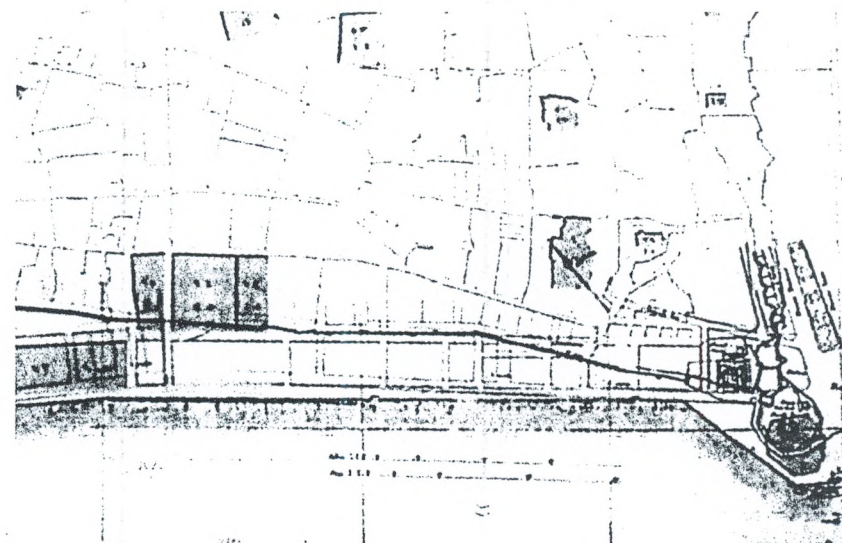
liya Celebi στην περιγραφή του για το φρούριο της Καλαμαριάς αναφέρει ένα ωραίο τζαμί καθώς και ένα δερβίσιχο ησυχαστήριο¹¹. Είναι ενδιαφέρουσα η αναγραφή του τζαμιού στο τουρκικό φορολογικό κατάστιχο του 1906¹², προφανώς λίγο πριν κατεδαφισθεί μαζί με το περιτείχισμα. Ο χότζας του τεμένους αυτού είχε, σύμφωνα με μία μαρτυρία, και το καθήκον να προσηλυτίζει στο Μωαμεθανισμό τους Χριστιανούς, που βρίσκονταν έγκλειστοι στη φυλακή του Λευκού Πύργου. Η κατήχηση των απελπισμένων που αποφάσιζαν να γλυτώσουν με τον τρόπο αυτό γινόταν μέσα στο τέμενος αυτό¹³.

Από τα μετρικά στοιχεία των αποκαλυφθέντων μικρών τμημάτων του περιτειχίσματος σε συνδυασμό με συγκριτικές αναλογικές μετρήσεις πάνω στις παλαιές φωτογραφίες προέκυψε η σχηματική αναπαράσταση της κάτοψής του, στην οποία το κέντρο του κυκλικού Λευκού Πύργου δεν συμπίπτει με το κέντρο του ανισόπλευρου οκταγώνου που έχει ακτίνα περίπου 25 μ. Ο Πύργος είναι τοποθετημένος πιο κοντά προς τις νότιες πλευρές του περιτειχίσματος (σχ. 4).

Το άγνωστο έως σήμερα κείμενο του Α. Struck επιβεβαιώνει μέχρις ένα σημείο την αναπαράσταση αυτή, αλλά προσθέτει ακόμη εξαιρετικά πολύτιμα στοιχεία που διευκρινίζουν με ακρίβεια τη θέση, τη χάραξη και τη μορφή του χαμένου πλέον περιτειχίσματος.

Έτσι, ο περίβολος του κάστρου του Λευκού Πύργου ήταν αρχικά ένα κανονικό οκτάγωνο με περίπου ίδιους μήκους πλευρές που βρίσκονταν όλες σε ίδια απόσταση από τον κεντρικό πύργο. Το 1870 κατεδαφίζονται οι δύο βόρειες πλευρές και αντικαθίστανται από έναν ευθύ τοίχο. Την εποχή εκείνη γίνεται η κατεδάφιση των θαλάσσιων τειχών καθώς και της Πύλης της Ρώμης¹⁴. Η επέκταση της νέας παραλιακής λεωφόρου προς την περιοχή ανατολικά των τειχών (εικ. 9), τη γνωστή ως «Εξοχές» στάθηκε προφανώς ο κύριος λόγος της κατεδάφισης αυτής και της ανέγερσης ενός ευθύγραμμου τείχους παράλληλου προς τον οδικό άξονα στην πλευρά αυτή του περιβόλου του κάστρου, το οποίο θα χρησίμευε ακόμη για αρκετά χρόνια ως φυλακή.

Μόνον η βόρεια πλευρά του περιτειχίσματος ήταν ενωμένη με το νοτιότερο τμήμα του ανατολικού τείχους της πόλης. Φαίνεται μάλιστα ότι στο σημείο αυτό, όπου βρισκόταν και η Πύλη της Ρώμης, είχε υπάρξει πρόβλεψη ώστε η αμυντική κατασκευή να είναι ιδιαίτερα σύνθετη για την καλύτερη προστασία. Σε πρόσφατα δημοσιευμένο σχέδιο των θαλάσσιων τειχών¹⁵ το περιτείχισμα του

Σχ. 5. Το ανατολικό τμήμα των θαλάσσιων τειχών και το συγκρότημα του Λευκού Πύργου. Συνδυασμός δύο παλαιών σχεδίων. (Από Yerolympos, A., *Urban Transformations in the Balkans (1820-1920)*, Thessaloniki 1996, σ. 65).

Λευκού Πύργου και το ιδιαίτερα ενισχυμένο σημείο της ένωσής του με τα τείχη της πόλης αποδίδεται πράγματι έτσι ακριβώς όπως περιγράφεται στο κείμενο (σχ. 5). Το περιτείχισμα εξέχει αρκετά από την ευθεία των τειχών, οι βόρειες πλευρές του σχηματίζουν κανονικό οκτάγωνο, η Πύλη έχει διπλό τείχος και τριγωνικούς πύργους εκατέρωθεν, ο νοτιότερος από τους οποίους είναι ενωμένος με το Κάστρο του Λευκού Πύργου και πύργος υπάρχει πρόσθετα και στο σημείο ένωσής του με τα θαλάσσια τείχη. Η εικόνα ενός ισχυρού κάστρου είναι έντονη. Στο γνωστό σχέδιο του 1880 του Α. Wernieski καθώς και σε αυτό του 1898¹⁶ η Πύλη και το νοτιοανατολικό τμήμα του τείχους δεν υπάρχουν πια

βρέθηκε σε αρχείο της Κωνσταντινούπολης και παρουσιάστηκε από την κ. Α. Γερολύμπου σε ημερίδα της Εθνικής Τράπεζας με θέμα το κτίριο της στην πλατεία Ελευθερίας, τον Οκτώβριο του 1995. Πρόσφατα δημοσιεύθηκε ανασχεδιασμένο πάνω στο σχέδιο του 1880 του Α. Wernieski, που έγινε μετά τη δημιουργία της παραλιακής λεωφόρου, βλ. Α. Yerolympos, *Urban Transformations in the Balkans (1820-1920)*, *Aspects of Balkan Town Planning and the Remaking of Thessaloniki*, Thessaloniki 1996, φωτογραφία χ. αρ. στη σ. 65 κάτω. Τα δύο σχέδια δεν συμπίπτουν ακριβώς αλλά ο συνδυασμός τους έχει μεγάλο ενδιαφέρον. Παρόλο που η φωτογραφία δημοσιεύεται σε πολύ μικρή κλίμακα τα στοιχεία για το τμήμα της νοτιοανατολικής γωνίας των τειχών και του Λευκού Πύργου είναι, σε συνδυασμό με το κείμενο του Α. Struck, εξαιρετικά διαφωτιστικά.

16. Οι πινακίδες του σχεδίου φυλάσσονται στον Δήμο Θεσσαλονίκης, βλ. *Η Θεσσαλονίκη στους χάρτες, έκδοση του Συλλόγου Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών Βόρειας Ελλάδας*, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 26-27, εικ. 14.

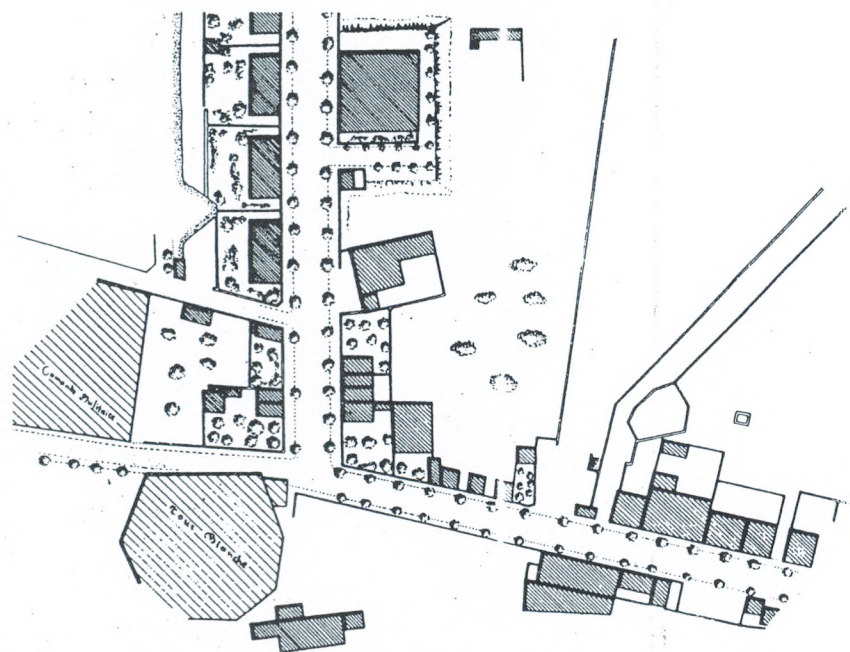
11. Βλ. τη μετάφραση του κειμένου του Celebi, Ν. Μοσχίπουλος, ό.π., σ. 333-335.

12. Στα μεταγενέστερα κατάστιχα που εξετάστηκαν το τζαμί δεν αναγράφεται, βλ. Β. Δημητριάδη, *Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας, 1430-1912*, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 349 για το τζαμί και σ. 384-385 για τον δερβίσιχο τεμένος.

13. Ο τελευταίος Χριστιανός προσηλυτίστηκε γύρω στο 1880, βλ. Χρ. Γ. Γουγούση, *Περί Λευκού Πύργου, Μακεδονικών Ημερολόγιον ό Γόρδιος Δεσμός*, 1915, σ. 30-31.

14. Για τη σταδιακή κατεδάφιση των τειχών της Θεσσαλονίκης, βλ. Σ. Ταμπάκη, ό.π.

15. Το παλαιό αυτό σχέδιο των θαλάσσιων τειχών, που έγινε πριν από την κατεδάφισή τους,

Σχ. 6. Η πινακίδα της περιοχής του Λευκού Πύργου στο σχέδιο του 1898 του Δήμου Θεσσαλονίκης. (Από τη Θεσσαλονίκη στους χάρτες, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 26).

(σχ. 6) και η βόρεια πλευρά του περιτειχίσματος είναι ευθεία και σχεδόν παράλληλη με τον δρόμο. Η θέση της Πύλης πολύ κοντά στο Κάστρο του Λευκού Πύργου φαίνεται και στο σχέδιο της πόλης που δημοσίευσε ο Α. Struck¹⁷.

Εξαιρετικά ενδιαφέροντα είναι η πληροφορία του κειμένου ότι η θέση της Πύλης σημαδεύεται ακόμη από ένα τενωμένο σύρμα πάνω από τον δρόμο δίπλα από τη νέα είσοδο του περιτειχίσματος. Αυτό αποτελεί μετά την κατεδάφιση της Πύλης του τείχους (εικ. 10) το όριο της εισόδου και εξόδου της πόλης από αυτήν την πλευρά, το οποίο απαγορεύεται να διαβούν οι Εβραίοι κατά την ημέρα της γιορτής του Σαββάτου. Η σημαντική αυτή μαρτυρία, που δείχνει ότι η κοινότητα των Εβραίων στην πόλη έχει τη δύναμη να ελέγχει, εφόσον οριοθετεί και μπορεί να επιβάλλει κάποιους περιορισμούς διακίνησης, είναι ως τώρα μοναδική¹⁸. Ίσως όμως κάτι αντίστοιχο να συνέβαινε και από τη δυτική μεριά της

πόλης. Τα στοιχεία για τις εβραϊκές συνοικίες στα αρχεία της πόλης είναι ελλιπή¹⁹, ωστόσο στα τέλη του 19ου αι. υπάρχουν δύο συνοικίες φτωχών Εβραίων έξω από τα ανατολικά τείχη για τους οποίους πιθανότατα ίσχυε η απαγόρευση αυτή.

Ο περίβολος είχε την ίδια τοιχοδομία με τον Λευκό Πύργο. Το αναφερόμενο πλάτος των 6-7 μ. συμφωνεί με τα ανασκαφικά δεδομένα των δύο μικρών τομών. Το τείχος που είχε ύψος περίπου 7 μ. κατέληγε σε επάλξεις. Το ύψος αυτό επιτρέπει την ύπαρξη μόνον ενός περιδρόμου. Στην εποχή της Τουρκοκρατίας είχαν τοποθετηθεί μερικά πυροβόλα και στο περιτείχισμα. Υπήρχαν συνολικά τέσσερα φυλάκια, από ένα σε κάθε δεύτερη γωνία. Το βορειοανατολικό φυλάκιο²⁰ προφανώς κατεδαφίστηκε μαζί με τις δύο πλευρές το 1870 και για τον λόγο αυτό στις παλαιές φωτογραφίες διακρίνονται μόνον τα τρία υπόλοιπα φυλάκια. Οι οκταγωνικοί αυτοί πυργίσκοι είχαν διάμετρο περίπου 4 μ. και εξείχαν 5 μ. επάνω από το περιτείχισμα. Στο κείμενο αναφέρονται μόνον τέσσερα παράθυρα, ωστόσο, στις φωτογραφίες, που είναι όλες εξωτερικές λήψεις του κάστρου, φαίνεται να υπάρχει από ένα παράθυρο σε κάθε ορατή πλευρά των πυργίσκων. Η πλαίσίωση των παραθύρων όπως και οι σκεπές τους είναι μεταγενέστερες τουρκικές επεμβάσεις. Διευκρινίζεται ακόμη ο τρόπος πρόσβασης προς κάθε φυλάκιο με κλίμακα ξεχωριστή, η οποία δεν ήταν κτισμένη σε επαφή με το τείχος.

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο για την τοιχοδομία των πυργίσκων αποτελεί η πληροφορία ότι έφεραν σε ορισμένα σημεία κεραμοπλαστικά κοσμήματα, όπως ομόκεντρους κύκλους ή τανία με μαϊάνδρο. Στον Λευκό Πύργο υπάρχουν επίσης ορισμένα κεραμοπλαστικά κοσμήματα (εικ. 11) και αυτό μαζί με την ομοιότητα της τοιχοδομίας αποτελούν ισχυρές ενδείξεις ότι το συγκρότημα κτίστηκε συγχρόνως με ενιαίο οικοδομικό πρόγραμμα και όχι, όπως υποστηρίχθηκε παλαιότερα ότι ο περίβολος είναι μεταγενέστερος του Πύργου²¹, επειδή αυτός πρέπει να ήταν περίοπτος για να είναι η διακόσμηση ορατή από μακριά. Ο Πύργος όμως ήταν περίοπτος εντός του περιτειχίσματός του, καθώς καμμία κατασκευή ή πρόσκτισμα δεν ήταν κτισμένα σε επαφή με αυτόν και οι διαστάσεις των κεραμοπλαστικών —περίπου 0,95x1,05 μ.— δεν τα κάνουν ορατά από μεγάλη απόσταση.

Το κείμενο αναφέρεται ακόμη στην χαμένη σήμερα μαρμάρινη ανάγλυφη τουρκική επιγραφή επάνω από την είσοδο του Πύργου, η παλαιά μεταγραφή της

χής κοντά στον Λευκό Πύργο.

17. Βλ. Α. Struck, ό.π., σ. 545.

18. Ευχαριστούμε πολύ την Δρ. Ρ. Μόλχο για τη γόνιμη συζήτηση που πρόθυμα έκανε μαζί μας σχετικά με το θέμα αυτό. Όπως μας πληροφόρησε δεν έχει συναντήσει κατά τις έρευνές της της ιστορίας των Εβραίων της Θεσσαλονίκης πουθενά μία τέτοια μαρτυρία, η οποία όμως παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στην ίδια οφείλουμε εξάλλου την πληροφορία για τις δύο εβραϊκές συνοικίες της περιο-

19. Για τις εβραϊκές συνοικίες, βλ. Β. Δημητριάδης, ό.π., σ. 153-159.

20. Αυτός είναι ίσως ο πυργίσκος που διακρίνεται στο παλιό σχέδιο των θιλάσιων τειχών στην ένωση με το περιτείχισμα του Λευκού Πύργου, βλ. Α. Yerolympos, ό.π.

21. Βλ. Χ. Μπακιρτζής, ό.π., σ. 302-303, καθώς και Γ. Ι. Θεοχαρίδης, Βιβλιοκρισία για την εργασία του Χ. Μπακιρτζή, Μακεδονικά 15 (1975) 375.

οποίας είναι γνωστή από την περιγραφή του Evliya Celebi και η απεικόνισή της από παλαιά φωτογραφία στο Αρχείο του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Αθηνών, η οποία πρέπει να είχε τραβηχθεί από τον ίδιο τον Α. Struck κατά τις έρευνες του στα τείχη της Θεσσαλονίκης (εικ. 12). Η επιγραφή που φέρει το όνομα του Σουλτάνου Σουλεϊμάν και τη χρονολογία έτους Εγείρας 942 (1535 μ.Χ.) μελετήθηκε κυρίως ως προς τον χρόνο ανέγερσης του Λευκού Πύργου. Η ανέγερσή του έχει τοποθετηθεί ως τώρα χρονικά στην εποχή της Φραγκοκρατίας²² ή της Βενετοκρατίας ή των πρώτων χρόνων της Τουρκοκρατίας πιθανόν από Βενετούς μαστόρους²³ ή στα χρόνια του Σουλεϊμάν Α'²⁴.

Όπως φαίνεται στη φωτογραφία το μεγαλύτερο μέρος του τελευταίου στίχου στην κάτω πλευρά της επιγραφής είναι κατεστραμμένο και έχει καλυφθεί πρόχειρα με κονίαμα (εικ. 13). Στο τμήμα που λείπει υπήρχε η χρονολογία, ωστόσο ότι απομένει και η ακέραια μεταγραφική του Celebi επέτρεψαν την ασφαλή χρονολογική τοποθέτηση της επιγραφής. Μία παλαιά άποψη ότι η επιγραφή αποξέσθηκε κατά διαταγή του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ του Β'²⁵ δεν είναι δυνατό να ευσταθεί. Θα φρόντιζαν μάλλον να αφαιρέσουν το όνομα και τους επαίνους του Σουλεϊμάν και όχι μόνον ένα τμήμα της χρονολογίας. Εξάλλου στην φωτογραφία δεν φαίνεται απόξεση αλλά ίσως κάποιο σπάσιμο της επιγραφής το οποίο έχει καλυφθεί. Ακριβώς στο κέντρο της κάτω πλευράς είναι ορατό και εξέχει εξάρτημα υποδοχής λαμπτήρα φωτισμού κατωμένο μέσα στο κονίαμα που καλύπτει το σπάσιμο της επιγραφής. Μήπως η καταστροφή αυτή συνέβη κατά τις εργασίες για τον φωτισμό της εισόδου; Σχετική έρευνα στη Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού δεν απέδωσε στοιχεία που να διευκρινίζουν την εποχή ηλεκτροδότησης, καθώς τα αρχεία της παλαιάς Ηλεκτρικής Εταιρείας της Θεσσαλονίκης έχουν χαθεί. Στον τοπικό τύπο υπάρχουν όμως οι πληροφορίες ότι το 1890 άρχισαν οι εργασίες «φωτισμού των κεντρικών δρόμων της πόλεως και των Πύργων δια λαμπτήρων αερίοφωτος», αλλά επίσης ότι το 1908 άρχισαν να λειτουργούν τα ηλεκτροκίνητα τραμ²⁶, όρα η παλαιά Ηλεκτρική Εταιρεία της πόλης είχε μάλλον ιδρυθεί. Είτε με το αερίοφως είτε με τον ηλεκτρισμό η εγκατάσταση για τον φωτισμό της εισόδου του Λευκού Πύργου τοποθετήθηκε

22. Βλ. B. Ebhardt, *Der Wehrbau Europas im Mittelalter*, III, Oldenburg 1958, σ. 696-697.

23. Βλ. O. Tafrali, *Topographie de Thessalonique*, Paris 1913, σ. 50-51. Σε αυτήν την άποψη καταλήγουν, μετά από συγκριτική εξέταση αμυντικών κατασκευών και οι J.-P. Braun - N. Faucher - J.-M. Spieser, *Deux tours turques de Thessalonique*, *Μακεδονικά* 23 (1983) 12-14, καθώς και ο Σ. Ν. Στεφάνου, *Ο Πύργος του Τριγωνίου, Συμβολή στη μελέτη των τουρκικών οχυρώσεων της Θεσσαλονίκης*, *Βυζαντινά* 14 (1988) 445 και 447.

24. Βλ. Α. Ε. Βαχαλόπουλος, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 245-246, όπου εκφράζεται και η γνώμη ότι ίσως μόνον η ανωδομή είναι τουρκική επισκευή του παλαιότερου βυζαντινού Πύργου.

25. Βλ. Χρ. Γ. Γουγούση, *ό.π.*

26. Βλ. Τομανάς, *ό.π.*, σ. 91 και 145.

στο κάτω τμήμα της τουρκικής επιγραφής.

Δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς αφαιρέθηκε η επιγραφή από την είσοδο του Λευκού Πύργου. Δεν πρέπει πάντως αυτό να συνέβη αμέσως μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους το 1912, καθώς το 1915 βρίσκεται ακόμη στη θέση της, όπως αναφέρεται κατά τη δημοσίευση της ελληνικής της μετάφρασης: «Αφευδής δέ μαρτυρία τούτου πρόκειται ἡμῖν ἡ ἄνωθεν τῆς εισόδου αὐτοῦ εύρισκομένη ἀραβικὴ ἐπιγραφή»²⁷. Θα πρέπει μάλλον να αποσπασθηκε μετά την πυρκαγιά του 1917, κατά τις εργασίες επισκευών και ανοικοδόμησης της πόλης. Ένα μικρό μαρμάρινο θραύσμα της επιγραφής (εικ. 14) χρησιμοποιήθηκε σε μεταγενέστερη πλακόστρωση του ισογείου χώρου του Λευκού Πύργου, το οποίο και αφαιρέθηκε κατά τις πρόσφατες εργασίες αναστήλωσης.

Η μεταγραφή της επιγραφής από την παλαιά φωτογραφία αρχικά ενίσχυσε την άποψη ότι ο Λευκός Πύργος κτίσθηκε από τον Σουλτάνο Σουλεϊμάν Α' τον Μεγαλοπρεπή²⁸. Εκφράσθηκε όμως, με βάση τα κεραμοπλαστικά κοσμήματα του Πύργου και την αναφορά του Celebi ότι η είσοδος με την επιγραφή έβλεπε προς το Νότο, και η γνώμη ότι η επιγραφή πρέπει να αναφέρεται στην κατασκευή, την εποχή του Σουλεϊμάν, του περιτειχίσματος στην είσοδο του οποίου ίσως ήταν αρχικά τοποθετημένη, και ότι τότε πιθανόν επιδιορθώθηκε ή ανυψώθηκε και ο παλαιότερος Πύργος²⁹. Οι μαρτυρίες του χειμένου του Α. Struck, που είχε την ευκαιρία να εξετάσει το περιτείχισμα είναι σαφείς ως προς την ενιαία κατασκευή του συνόλου του Κάστρου καθώς και τη θέση της επιγραφής στην είσοδο του Πύργου. Οι είσοδοι και του Πύργου αλλά και του περιτειχίσματος ήταν πάντοτε προς τη βόρεια πλευρά, πιθανότατα λοιπόν η αναφορά του Celebi στο Νότο να οφείλεται απλώς σε αβλεψία ως προς την πλευρά του ορίζοντα.

Υπάρχουν αρκετές μεταφράσεις της επιγραφής. Η παλαιότερη είναι των αρχών του 20ού αι., την εποχή που βρισκόταν ακόμη στη θέση της. Αργότερα μεταφράσθηκε το κείμενο του Celebi και στη συνέχεια δόθηκε η μετάφραση από την παλαιά φωτογραφία. Είναι αξιοσημείωτο ότι στη μετάφραση των πρώτων στίχων της επιγραφής υπάρχει διαφορά μεταξύ της παλαιότερης και των νεότερων μεταφράσεων, κυρίως στην πολύ σημαντική έκφραση που αφορά στη χρονολόγηση του μνημείου. Έτσι, στην παλαιά μετάφραση αναφέρεται: «Επί τῆς ἐποχῆς Σουλτάν Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς ἐγένετο κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐπισκευῆς ἧτις ἐπέρρωσε τό Κράτος τοῦ Λέοντος...»³⁰. Στην μετάφραση του Celebi

27. Βλ. Χρ. Γ. Γουγούση, *ό.π.*, σ. 27.

28. Μεταγραφή από τη φωτογραφία χάνει πρώτος ο M. Kiel, *A Note on the Exact Date of Construction of the White Tower of Thessaloniki*, *BalkStud* 14,2 (1973) 52-357, pl. I-II.

29. Βλ. Χ. Μπαχτιτζής, *ό.π.*, σ. 303.

30. Η μετάφραση είναι του Γ. Φιλιππίδου και δημοσιεύεται από τον Χρ. Γ. Γουγούση, *ό.π.*, σ. 28.

το ίδιο σημείο αποδίδεται: «Κτισθέν διαταγή τοῦ λέοντος τῶν ἀνδρείων Σουλεῦ-μάν ἔγινεν τελείως ὁ λέων τῶν φρουρίων...»³¹, ενώ στην αγγλική μετάφραση από τη φωτογραφία αναφέρεται: «At the order of the Lion of the (Battle-?) field, his Presence the Sultan, the Salomo (Süleyman) of his age, the Tower of the Lion was made and completed...»³². Στην πιο πρόσφατη μετάφραση που έγινε κατά τις εργασίες αναστήλωσης η πρόταση αυτή διαβάστηκε: «...με διαταγή του οποίου κατασκευάστηκε-αποπερατώθηκε ο πύργος Λέων...»³³. Ο Α. Struck αναφέρει επίσης ότι στην επιγραφή αναγράφεται ότι ο Πύργος επισκευάστηκε από τον Σουλεϊμάν, γεγονός που τον κάνει να πιστεύει ότι ο Σουλτάνος υπήρξε «ανακαινιστής και όχι ιδρυτής». Διαφορετικές αναγνώσεις υπάρχουν εξάλλου και σε ορισμένες άλλες λέξεις της επιγραφής στα διάφορα χειρόγραφα του Celebi. Μία συγκριτική εξέταση όλων των χειρογράφων³⁴ του κειμένου του Celebi από τους ειδικούς θα διευκρίνιζε με μεγαλύτερη βεβαιότητα τα προβλήματα αυτά. Ο Α. Struck διαπιστώνει ότι το συγκρότημα αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο που κτίστηκε ταυτόχρονα και αναφέρει την ομοιοτήτά του με τα δύο κάστρα του Βοσπόρου, τὸ Ρούμελη Χισάρ και τὸ Ανατολή Χισάρ. Σε νεότερες έρευνες έχουν εξετασθεί αναλυτικά, με βάση την αρχιτεκτονική πρακτική των αμυντικών κατασκευών, οι ομοιότητες με τὸ Ρούμελη Χισάρ καθώς και με τὸ Γεντί-Κουλέ της Κωνσταντινούπολης και εκφράστηκε ἡ ἀπόψη ὅτι ἡ ἀνέγερση ὅλων αὐτῶν τῶν κάστρων δεν ἀπέχει πολὺ χρονολογικά³⁵. Ἡ ἐιδική δειγματοληψία χρονολογική εξέταση δειγμάτων ξύλου ἀπὸ τὸν Πύργο ἔχει δώσει τις εξής χρονολογήσεις: ἡ παλαιότερη τὸ 1478 μ.Χ., κατόπιν τὸ 1535 μ.Χ., τὸ 1746 μ.Χ. καὶ τὸ 1845 μ.Χ.³⁶.

Οι πληροφορίες που περιέχονται στην περιγραφή του Α. Struck σε συνδυασμό με όλα τα υπόλοιπα στοιχεία από τις νεότερες ιστορικές, αρχιτεκτονικές και αρχαιολογικές έρευνες ενισχύουν την ἀπόψη για τὴ χρονολόγηση του συγκροτήματος γύρω στα μέσα του 15ου αἰ.

Ἡ ἐπιγραφή στην εἴσοδο τοῦ Λευκοῦ Πύργου ἀναφέρεται ἐπαινετικά στα πυροβόλα ὅπλα με τὰ οποία αὐτὸς ἐνισχύθηκε ἀπὸ τὸν Σουλεῦμάν. Ἐργασίες επέκτασης, ἀνάκτησης καὶ τοποθέτησης πυροβόλων ὀπλῶν ἔγιναν ἀπὸ τὸν Σουλεῦμάν

καὶ στο Φρούριο Βαρδαρίου, στα δυτικά τείχη τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως ἀναφέρει ὁ Celebi ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ οποίου εἶναι γνωστή καὶ ἡ σχετικὴ ἐπιγραφή που υπήρχε σὲ πύλη τοῦ Φρουρίου³⁷. Πιθανότατα λοιπὸν τότε πρέπει νὰ ἐπισκευάστηκε καὶ τὸ κάστρο τοῦ Λευκοῦ Πύργου, ἐξοπλίστηκε με τὰ νέα πυροβόλα καὶ τοποθετήθηκε ἡ ἐπιγραφή με τὸ ὄνομα τοῦ Σουλτάνου ὡς ἀπόδειξη τῆς δικῆς του φροντίδας γιὰ τις ἐργασίες ἐνίσχυσης τῶν τειχῶν τῆς πόλης.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ Α. Struck ὅτι ὁ Πύργος ἔφερε τὴν ὀνομασία Πύργος «Σαμαρία» καὶ ὅτι κοντὰ τοῦ ἐκτεινόταν τὸ περιτείχισμα τὸ ὀνομαζόμενο Τσερέμπουλον, ἀπὸ ὅπου σύμφωνα με τὴ διήγηση τοῦ Ιω. Ἀναγνώστη γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1430 διέφυγαν οἱ Βενετοί, ἔχει ἀναιρεθεῖ ἀπὸ τις νεότερες ἐρευνες³⁸.

Ἐνδιαφέρουσες εἶναι ἀκόμη οἱ τελευταῖες πληροφορίες, που ἀναφέρονται στο κείμενο. Μετὰ τὸ ἀσπρίσμα τοῦ Πύργου, γύρω στο 1890, ἀπὸ τὸν κρατούμενο στὴ φυλακὴ Νάθαν Γκουελεντί ὁ οποίος κέρδισε με τὸν τρόπο αὐτὸ τὴν ἀποφυλάκισή του³⁹, οἱ Τούρκοι ἐβγάλαν σχετικὸ διάταγμα με ποινὴ αὐστηρῆς τιμωρίας, ὥστε νὰ ἐπιβάλουν τὴ νέα ὀνομασία Λευκὸς Πύργος ἀντὶ γιὰ τὴν παλαιότερη Πύργος τοῦ Αἵματος. Ἡ προσπάθεια τῆς τουρκικῆς κεντρικῆς διοίκησης γιὰ καλύτερες σχέσεις με τὴ Δύση⁴⁰ καὶ ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμό τοῦ τουρκικοῦ κράτους⁴¹ δὲ μπορούσε νὰ συμβαδίζει με τὴν ὑπάρξη στο κέντρο τῆς πόλης ἐνός τόπου βασιανιστηρίων καὶ ἐκτελέσεων, που δηλωνόταν μάλιστα τόσο εμφανῶς με τὸ ὄνομα Πύργος τοῦ Αἵματος.

Ἡ τουρκικὴ διοίκηση εἶχε ἐξάλλου τὴν πρόθεση νὰ χρησιμοποιηθεῖ ὁ Πύργος ὡς ἐδρὰ τῆς πυροσβεστικῆς υπηρεσίας, ἐνῶ μετὰ τὴ μεταφορὰ τῶν φυλακισμένων χρησιμοποιήθηκε προσωρινὰ ὡς στρατιωτικὴ ἀποθήκη.

Ὁ συνδυασμὸς ὅλων τῶν στοιχείων ἀρχαιολογικῶν, ἀρχιτεκτονικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν συμβάλλει στὴν καλύτερη γνώση μας γιὰ τὸ Κάστρο τοῦ Λευκοῦ Πύργου. Οἱ περισσότερες πληροφορίες τοῦ Α. Struck ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τις νεότερες ἐρευνες καὶ μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν τὴν ἀφορμὴ γιὰ π.ο. ἐκτεταμένες ἀρχαιολογικὲς ἐρευνες στο μέλλον.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
9η ΕΒΑ

31. Βλ. Ν. Μοσχόπουλος, ὁ.π., σ. 334.

32. Ἡ μετάφραση εἶναι τοῦ F. Th. Dijkema καὶ δημοσιεύεται ἀπὸ τὸν M. Kiel, ὁ.π., σ. 355-356.

33. Ευχαριστοῦμε θερμὰ τὸν κ. Ιορδάνογλου, ὁ οποίος με τὴ συνεργασία τῆς κ. Κλημεντίδου-Παπαδάμου διάβασε τὴν ἐπιγραφή.

34. Γιὰ τὰ χειρόγραφα τοῦ Celebi βλ. M. Kiel, ὁ.π., σ. 355 καὶ ὑποσημ. 1.

35. Βλ. J.-P. Braun - N. Faucher - J.-M. Spieser, ὁ.π., τ. 3 κ.ε., καὶ Σ. Ν. Στεφάνου, ὁ.π., σ. 433 κ.ε.

36. Γιὰ τὰ δείγματα τοῦ ξύλου, τὴν εξέταση καὶ τὰ ἀποτελέσματα, βλ. P. I. Kuniholm - C. L. Striker, Dendrochronological Investigations in the Aegean and Neighboring Regions, 1977-1982, *JFieldA* 10 (1983) N. 4, 416, καὶ τοῦ ἴδιου, Dendrochronological Investigations in the Aegean and Neighboring Regions, 1983-1986, *JFieldA* 14 (1987) N. 4, 395.

37. Βλ. Ν. Μοσχόπουλος, ὁ.π., σ. 332-333, ὅπου ἀναφέρονται καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἀνάγνωσης τῆς χρονολογίας τῆς ἐπιγραφῆς, γιὰ τὴν ὁποία ἔχουν προταθεῖ τὸ ἐτος Εγείρας 944 (1538 μ.Χ.) ἢ 952 ἢ 960.

38. Ὁ Πύργος τῆς Σαμαρείας καὶ τὸ Τζερέμπουλον βρισκόταν στὴν δυτικὴ πλευρὰ κοντὰ στο λιμάνι, βλ. Χ. Μπακιρτζή, ὁ.π., σ. 313-314. Εἰδικότερα γιὰ τὸ Τζερέμπουλο βλ. ἀκόμη, Χ. Μπακιρτζή, Τὸ Τζερέμπουλον τῆς Θεσσαλονίκης, *ΑΑΑ* 6 (1973) τ. 2, 332-337, εἰκ. 1-4.

39. Γιὰ τὸ συμβάν αὐτό, βλ. L. Abastado, ὁ.π., σ. 122.

40. Βλ. Χρ. Γ. Γουγούση, ὁ.π., σ. 29.

41. Γιὰ τὰ ἔργα ἐκσυγχρονισμού, βλ. Α. Yerolympos, ὁ.π., σ. 50 κ.ε.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE «FESTUNG» DES WEISSEN TURMES

Eine bis jetzt unveröffentlichte Beschreibung des deutschen Architekten A. Struck, der am Ende des 19. Und am Anfang des 20. Jh's in Thessaloniki lebte, über den Weissen Turm der Stadt wird hier untersucht und mit allen neueren Informationen verglichen und bearbeitet.

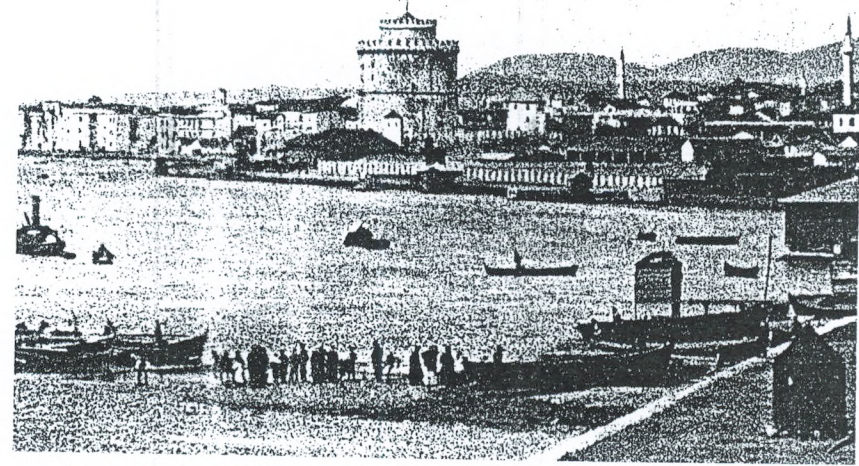
Sein Text ist von besonderer Wichtigkeit, denn er entstand in der Zeit als noch die ganze Festung, die von ihm genannte «Burg» des Weissen Turmes; da stand und er sie untersuchen konnte.

Von grosser Bedeutung sind deswegen seine Informationen über den achteckigen Umbau, der früher um den eigentlichen Turm stand und die ganze Anlage mit dem südöstlichen Teil der Stadtmauer von Thessaloniki verband. Dieser Umbau war bis jetzt nur durch alte Photos dokumentiert.

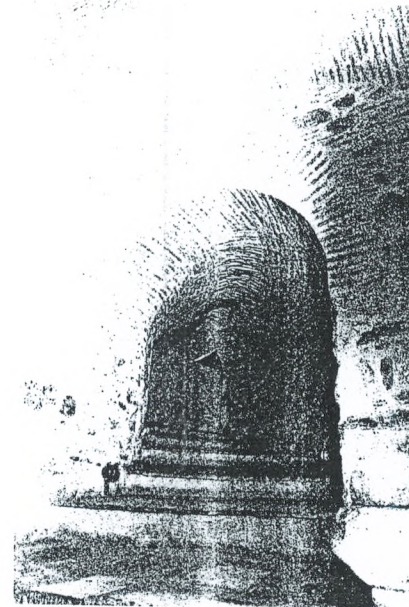
Struck's Aussagen über den Umbau, seine Türme und seine Entstehungszeit sind sehr präzise und detailliert. Die Burg wurde in der gleichen Bauweise und in der gleichen Zeit mit dem Turm gebaut, d. h. um die Mitte des 15. Jh's. Die ursprünglich gleichseitige achteckige Form der Burg, die damals noch als Gefängnis diente, wird im Jahre 1870 zu einem ungleichmässigen Achteck mit längeren Nordseiten verändert, als die südliche Seeseite der Stadtmauer, sowie auch das neben der Burg stehende südöstliche Tor —die Porta Roma— abgerissen wurden, wegen der neuen poleodomischen Planung der Stadt.

Interessant sind auch seine Informationen über die türkische Inschrift, die sich über dem Eingang des Turmes befand. Sie ist uns durch die Beschreibung von Evliya Celebi erhalten geblieben und durch ein altes Photo, das A. Struck gemacht hatte. Man erfährt ausserdem über den strengen türkischen Befehl der Änderung des Namens vom Turm des Blutes zum Weissen Turm, nach seinem Anstrich um 1890.

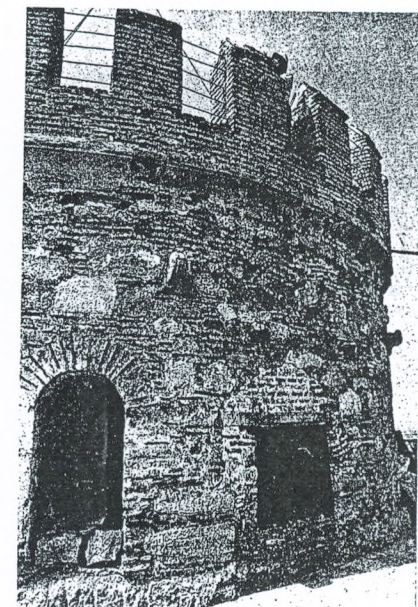
Die letzten archäologischen Untersuchungen sowie auch die Ergebnisse der letzten architektonischen Arbeiten während der Restaurierung des Turmes und die Forschung in Archiven bestätigen die meisten Informationen diese wichtigen Textes.

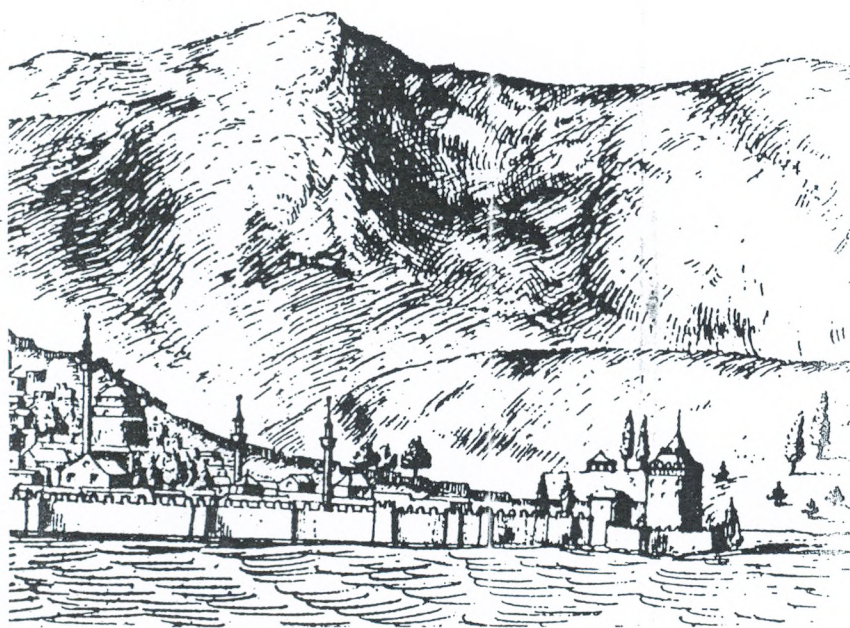
Εικ. 1. Άποψη του Κάστρου του Λ. Πύργου από τα ΝΑ. (παλαιά φωτογραφία).

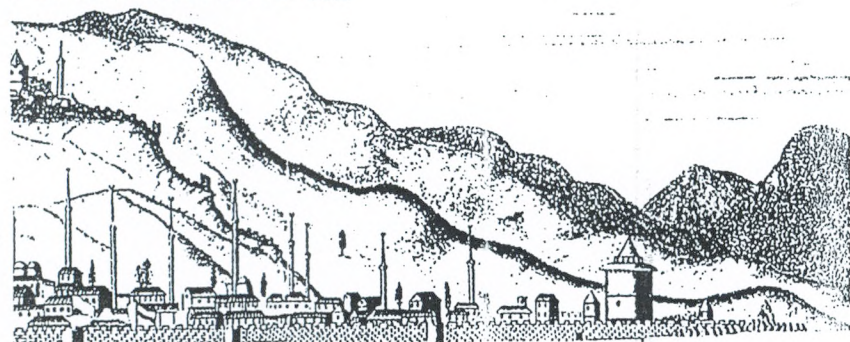
Εικ. 2. Η ελικοειδής, κλιμακωτή ράμπα στο εσωτερικό του Λευκού Πύργου.

Εικ. 3. Η ανωδομή του πυργίσκου με τους κηλίβαντες.

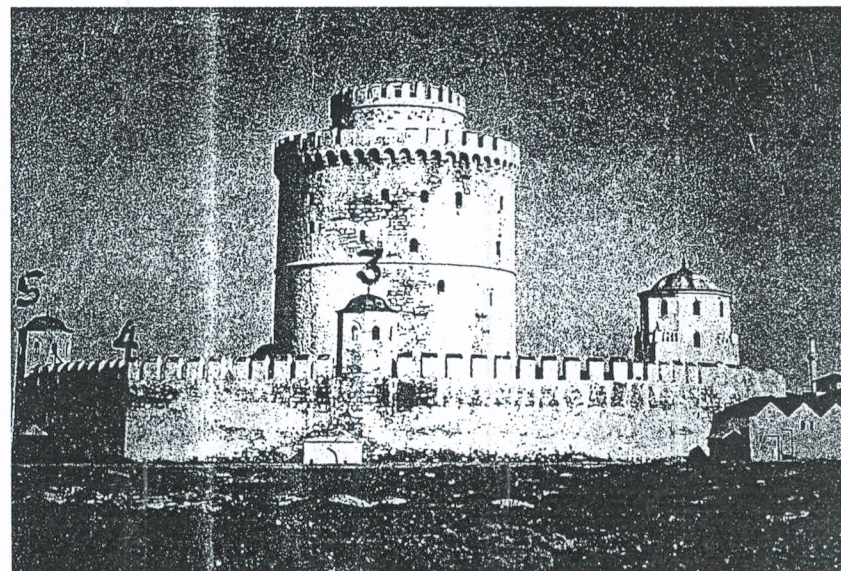
THESSALONICA

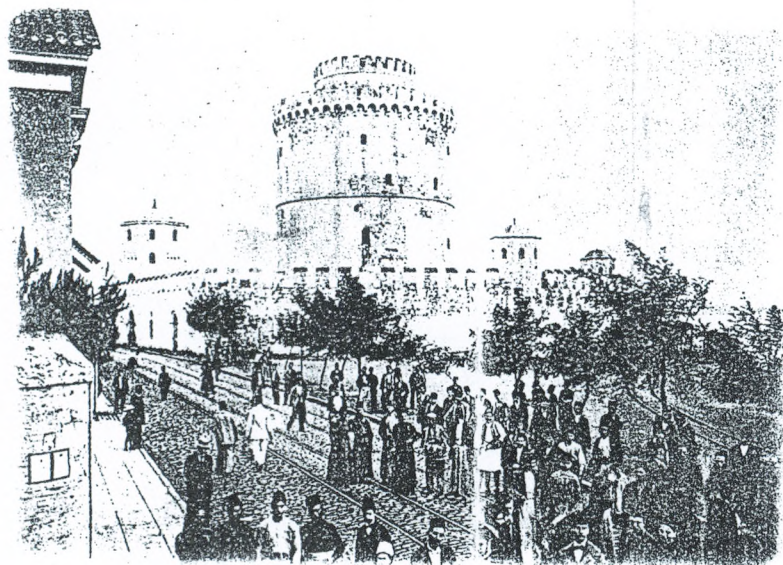
Ειχ. 4. Η κωνική σκεπή του πυργίσκου και του εξώστη σε παλαιά χαρακτηριστικά.
α) Του Gravier d'Ortières, τέλη του 17ου αι. β) Του Andrew Elton, τέλη του 18ου αι.

Ειχ. 5. Τμήμα του περιτειχίσματος κατά την ανασκαφή.

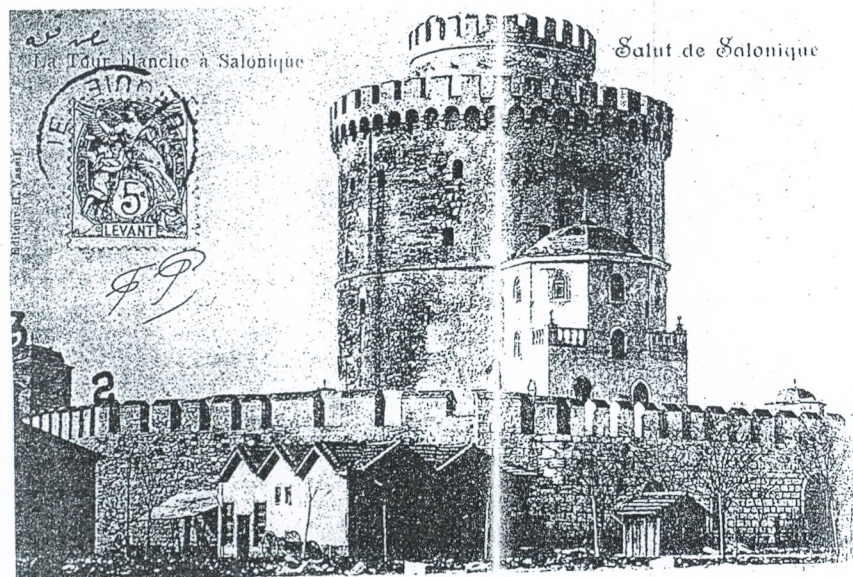
Ειχ. 6. Αποψη του Κάστρου από ΝΑ.

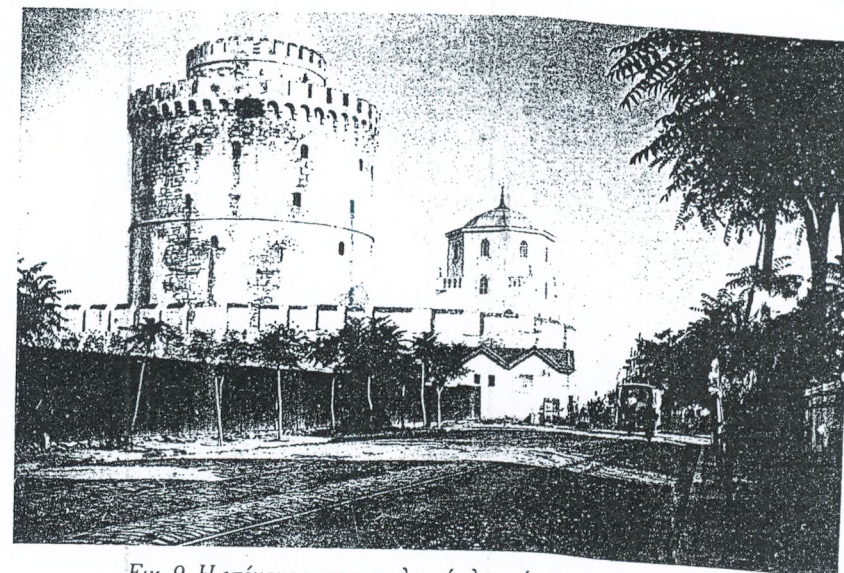
La tour blanche.

Souvenir de Salonique. 1895

Ειχ. 7. Άποψη του Κάστρου από ΒΔ με την πλευρά της εισόδου.

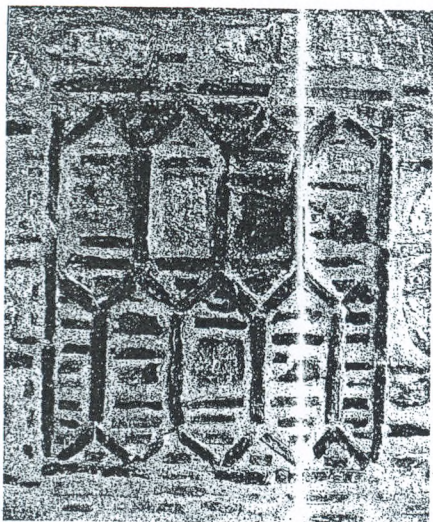

Ειχ. 8. Άποψη από τα ΒΑ με το τμήμα στο εσωτερικό.

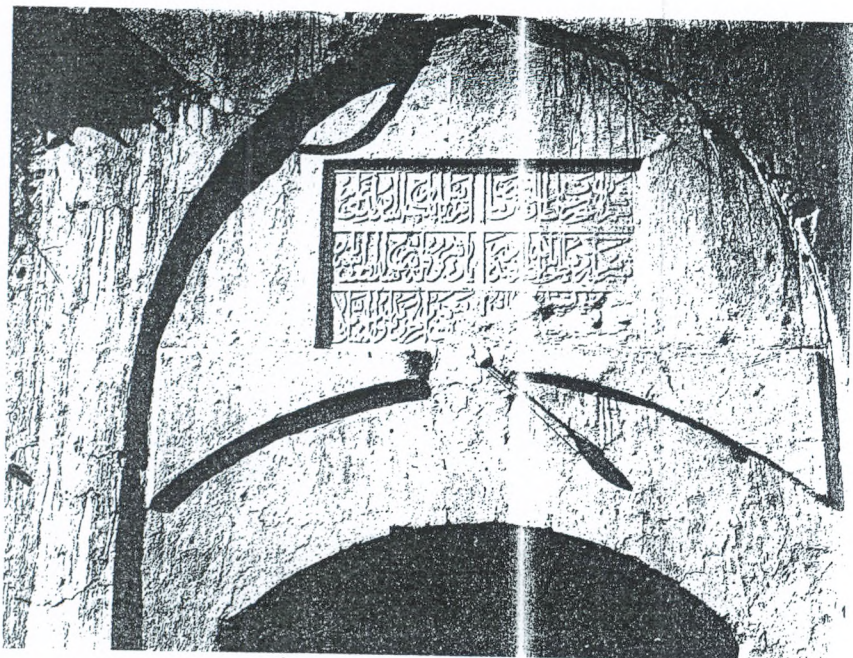

Ειχ. 9. Η επέκταση της παραλιακής λεωφόρου προς τις «Εξοχές».

Ειχ. 10. Άποψη του Κάστρου και των ανατολικών.
(Από το λεύκωμα II Θεσσαλονίκη στα χαρακτηριστικά. Από τον 15ο ως τα τέλη του 19ου αι., Θεσσαλονίκη 1998).

Ειχ. 11. Κεραμοπλαστικό κόσμημα στο κάτω τμήμα πλευράς του Λευκού Πύργου.

Ειχ. 12. Η τουρκική επιγραφή επάνω από την είσοδο του Λευκού Πύργου στην φωτογραφία του Α. Struck.

Ειχ. 13. Λεπτομέρεια της επιγραφής με το σπάσιμο στο κάτω τμήμα και το εξάρτημα φωτισμού της εισόδου.

Ειχ. 14. Το πωζόμενο θραύσμα της επιγραφής.